

Neoliberalizmin Latin Amerika Serüveninde Kırılmalar

Alpaslan IŞIKLI^(*)

Neoliberalizm, sözlük anlamıyla yeni özgürlükçülük demek oluyor. Oysa ne yenidir, ne de özgürlükçüdür. Yeryüzü, bu ideoloji ile 19. yüzyıl öncesinden bu yana tanışıyor. Önce liberalizm adıyla ve esas olarak Batı dünyasında hayata geçirilmiş olan bu ideoloji, bir asırdan fazla süren uygulamaları çerçevesinde sömürü, yoksulluk ve sınıf çelişkisi türünden felaketlere ortam hazırlamıştır. Nihayet, birbiri ardından gelen dünya savaşlarının, telafisi yıllar alan kayıplara yol açmasından sonradır ki Batı ve Kuzey Avrupa'da bir cankurtaran simidi gibi işlev gören sosyal devletin doğuşu gerçekleşmiştir. ABD'de 30'lu yıllarda baş gösteren bunalım döneminin aşılması da Roosevelt'in mevzii ölçekte de olsa uyguladığı planlı devlet müdahalesi sayesinde mümkün olabilmiştir. Ülkemizin liberalizmin doğurduğu felaketlerin olabildiğince dışında kalabilmesi ise, Atatürkçü sosyal ve ekonomik model sayesinde sağlanabilmiştir. Bu model, sosyal devletin uluslararası sömürüye dayanmayan bir türü olarak somutlaşmıştır.

Neoliberalizmin başarısının kalıcı ve gerçek olmayacağı şimdiden belli olmaya başlamıştır. Liberalizmin, yani 19. yüzyıl vahşi kapitalizminin insanlığı nerelere götürdüğü daha önce görülmüş bulunuyor. Günümüzde de vahşi kapitalizmin yeniden diriltilmesinden başka bir anlama gelmeyen neoliberalizmin insanlığı farklı bir yere götüreceği yönünde hiç bir neden bulunmamaktadır. Bu nedendir ki tüm Batı ülkelerinde sosyal devlet karşıtı politikaların yol açtığı sosyal sorunların ve huzursuzlukların ardı arkası kesilmemektedir.

^(*) Prof.Dr., A.Ü. SBF Öğretim Üyesi

Neoliberal dayatmaların ciddi sorunlarla boğuşmak zorunda bıraktığı bölgeler arasında ilk akla gelen, Latin Amerika'dır. Washington, IMF, Dünya Bankası ve Amerikalılararası Kalkınma Bankası tarafından kıvama erdirilmiş bulunan bağınaz neoliberalizmin tahripkâr sonuçları, Latin Amerika'da, Venezuela'nın ardından Brezilya, Arjantin, Panama ve Uruguay'da özellikle son birkaç yıl zarfında belirgin bir biçimde bağımsızlıkçı ve sosyal devlet yanlısı iktidarların biçimlenmesi sonucunu doğurmuştur. Neoliberalizm ve Latin Amerika birbirleriyle o kadar bağlantılandırılmıştır ki, 70'li yıllarda neoliberal model ilk defa piyasaya sürüldüğünde, tüm dünyada olduğu gibi bizim ülkemizde de "Latin Amerika modeli" olarak nitelendirilmiştir.

Neoliberal modelin Latin Amerika'ya dayatılmasında da baş rolü oynamış bulunan ABD adına, asıl amacın demokrasi ile ilgisi bulunmadığı, mümkün olan açıklıkla itiraf edilmiş bulunuyor. Başkan (baba) Bush, 2 Mayıs 1989'da Amerikalılar Konseyi'nin bir toplantısında şunları söylüyor: *"Demokrasiye bağlılık, amaçladığımız yeni Amerika uluslar topluluğunun dayandığı unsurlardan yalnızca bir tanesidir. Hedef olarak, pazar ekonomisinin yaşamasının, gelişiminin ve egemenliğinin güvence altına alınması benimsenmelidir."*

Latin Amerika, neoliberalizmin laboratuvarı olmanın fiyatını çok pahalı ödemektedir. Sosyal sorunlar akıl almaz boyutlara varmıştır. 1980'de yoksulluk sınırının altındakilerin sayısı 120 milyon iken 2001'de 214 milyon (nüfusun yüzde 43'ü) olmuştur. 92,8 milyon kişi (nüfusun yüzde 18,6'sı) açlık çekmektedir. İşsizlik çığ gibi büyümüştür. Sosyal ve ahlaki sorunlar akıl almaz boyutlara varmıştır.

Bu nedendir ki Latin Amerika tam bir kaynar kazana dönmüş bulunuyor. Bu arada, ciddi arayışlar ve bazı önemli alternatif çözüm girişimleri de elbette ki gündemdeki yerini almıştır. Bunlardan ilki, Şili'de 1970'de demokratik yolla iktidara geçen Salvador Allende tarafından gerçekleştirilmişti. Allende, yoksulluğu ve sosyal adaletsizliği yenme konusunda kısa zamanda önemli başarılar sağladı. Ne var ki CIA'nın tahrik ettiği bir dizi karışıklığın ardından 11 Eylül 1973'te iktidara el koyan faşist cunta, Allende'nin başında bulunduğu demokratik rejime son verdi. Allende hunharca katledildi ve halkı için sağladığı kazanımlar tahrip edildi. Buna rağmen, Latin Amerika'da neoliberal dayatmalara karşı gelişmeler son bulmuş değildir. Daha yakın dönemlerde gözlemlenen bu gelişmeleri, kısaca da olsa gözden geçirmek, yararlı görünmektedir.

Venezuela'da Chavez

Güney Amerika'da 912.000 km²lik bir alana yayılmış yaklaşık 25 milyonluk bir nüfusa sahip olan Venezuela, dünyanın sayılı petrol üreticisi ülkelerindedir. Bu özelliği, ülkenin kaderini belirleyen unsurların başında gelmektedir. Hugo Chavez'in

cumhurbaşkanı olarak iktidara geçtiği 1998 yılına öngelen 25 yıllık dönemde bu ülkenin elde ettiği petrol geliri, Marshall planının kapsadığı mali büyüklüğün 20 katına eşit bir değer oluşturmuştu. Ne var ki ülkede büyük bir çoğunluk Kuveyt'in en fakirlerinin, buna karşılık sınırlı bir azınlık Kaliforniya'nın en zenginlerinin standardında bir yaşam sürdürmekteydi. Yoksulluk sınırının altında yaşayanlar, nüfusun yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

Toprak dağılımındaki olağanüstü adaletsizlik, Venezuela'nın bir diğer önemli yarasıdır. Bir avuç toprak ağası, "latifundio" denilen büyük arazilerin yüzde 70'ini elinde bulundurmaktadır. 1999 yılı verilerine göre, çalışma yaşındaki nüfusun dörtte biri işsizdir. Aynı yıllarda, 200 bin çocuk dilencilik yapmaktadır.

Venezuela, Chavez öncesi 40 yıllık dönemi, tam bir yolsuzluk ve kaos batağına batmış olarak geçirmiştir. Bir Batılı gözlemci (İ.Ramonet), Venezuela'yı "en çürümüş ve en eşitsiz" ülke olarak tanımlamaktadır. Mevcut iki büyük parti (Demokratik Eylem, Hıristiyan Demokrat) bu durumun başlıca sorumlusu olarak görünmektedir. Chavez'in iktidarı bu koşullarda ve bu koşullara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.

O yıllarda Venezuela'da hüküm süren Carlos Perez'in dikta yönetimine karşı ilk başkaldırı 1989'da patlak vermişti. Bir kısım sendikaların ve silahlı kuvvetler mensuplarının dahil olduğu bu eylem başarısızlıkla sonuçlandı. Bunu 1992 yılı Şubatında içinde Chavez'in de yer aldığı darbe girişimi izledi. Chavez o tarihte 45 yaşında bir subaydı ve bu darbe girişimini bir grup silah arkadaşıyla birlikte başlatmıştı. Bu girişim de başarısızlıkla sonuçlandı ve Chavez tutuklandı. 1993'te patlak veren kitle eylemleri ve yolsuzluk suçlamaları karşısında Perez istifa etmek zorunda kaldı. Yerine geçen Rafael Caldero, 1994'te Chavez'i serbest bıraktı.

Chavez'in Cumhurbaşkanlığı

Bu tarihten sonra, Chavez için yeni bir dönem başlamıştı. Artık darbeci bir subay değildi; demokratik, barışçı devrim arayışı içinde bulunan bir siyasi lider hüviyeti kazanmıştı. Chavez, 1998 yılında katıldığı seçimleri kazanarak cumhurbaşkanlığı görevini üstlendi; güçlü bir halk desteğini kazanmayı başardı. 1999'da oylamaya sunduğu yeni Anayasa, halktan yüzde 71,21 oranında bir onay kazandı. İktidarının ilk yıllarında büyük bir hızla 49 yasa metninin onaylanmasını sağladı. Bunların en önemlileri, toprak reformunu da içeren kırsal kalkınmaya ilişkin kanun ile yabancı petrol şirketlerine devletin çoğunlukla katılmasını öngören kanundur.

Chavez, iktidarı boyunca gerçekleştirmek istediği devrimin unsurlarını şöyle açıklamaktaydı: "Venezuela, iktidardakilerin herhangi bir toplumsal

sorumluluk duygusundan yoksun olmaları nedeniyle, ekonomik krizin ötesinde moral ve ahlaki krize de sürüklenmekteydi. Demokrasi, yalnızca bir siyasal eşitlik meselesi değildir; aynı zamanda ve özellikle sosyal, ekonomik ve kültürel eşitlik demektir. Bunlar Bolivar (Latin Amerika'nın ünlü devrimci önderi) tarzı devrimin amaçlarıdır. Ben yoksul halkın başkanı olmak istiyorum.” Ekonomik alandaki görüşleri bakımından Chavez, neoliberal küreselleşme karşıtıdır. “Biz, pazar ile devlet ve toplum arasında denge kurmaya çalışmalıyız” demekte ve şunları eklemektedir: “Pazarın görünmeyen eli ile devletin görünen elini bir araya getirmek zorundayız.”

Chavez'in bu tasavvurlarını bilen neoliberal küreselleşmeciler güçlerin onu düşman olarak görmeleri kaçınılmazdı. Ayrıca, Venezuela'nın petrol zengini bir ülke olması, öteden beri ABD'nin bu ülkeye yönelik ilgisinin önemli bir yönünü oluşturmuştur. ABD, Venezuela'nın petrolünün yüzde 60'ını satın almakta ve petrol gereksiniminin yüzde 25'ini bu ülkeden karşılamaktadır. Tahmin edileceği üzere, Chavez'in, ülkesinin petrol zenginliğini ülke halkının yararına yönlendirme yolunda attığı adımlar, ABD'nin tepkisini tahrik eden önemli bir unsur oluşturmuştur. Bu açıdan 2002 yılı çok hareketli geçmiştir. Büyük kitle iletişim araçlarını (medyayı) elinde bulunduranlar başta olmak üzere sermaye kesiminin önde gelenleri, bazı yüksek rütbeli subaylar ve kilise, Venezuela İşçi Merkezi (CTV) bürokrasisinin önemli bir bölümünü de peşlerine takmayı başararak 11 Nisan 2002'de Chavez'e karşı bir darbe düzenlemeyi başarmışlardır. Darbeciler, kısa bir süre için iktidarı ele geçirmiş ve Chavez'i görevden uzaklaştırdıklarını ilan etmişlerdir. Ancak, tabandaki işçiler ve yoksul halk çoğunluğu bu darbeye karşı çıkmış, darbenin ardından iki gün sonra yığınlar sokaklara dökülmüşler ve darbeyi başarısızlığa uğratmışlardır. Darbecilerin bazıları kaçmış, bazıları tutuklanmıştır. Chavez'e karşı, vaktiyle Şili'de Allende'ye yapılabilecek benzer bir eylem gerçekleştirilmek istenmişti. Ancak, emekçi ve yoksul halk kesimlerinin buna geçit vermeyeceği anlaşıldı.

Halk Chavez'i Destekliyor

Öyle anlaşılıyor ki Chavez'in iktidarı döneminde farklı yönde estirmeyi başardığı rüzgarlar, halktan beklediği yankıyı bulmaktadır. Halk, Chavez döneminde yapılanların meyvelerini toplamaya başlamış bulunuyor.

Chavez'in petrol sektörüne enerjik ve kararlı bir biçimde el koymasıyla birlikte, üretim kapasitesi hızla artmış ve buradan sağlanan gelirle devletin kasaları dolmaya başlamıştır. Chavez yönetimi, yoksullarla ilgili olarak geliştirilen sosyal programlar ve toprak reformu çerçevesinde, geniş halk kesimlerinin mülk sahibi olmalarını ve refah düzeylerinin artmasını sağlamıştır. Toprak reformu bağlamında topraksız köylülere 2 milyon hektar toprak dağıtılmıştır. Binlerce Kübalı doktorun işbirliği ve

katkıları sağlanarak gecekondü bölgelerine ve yoksul kesimlere sağlık hizmetleri götürülmüştür. Yaklaşık bir milyon kişiyi kapsayan okuma yazma seferberliğine girişilmiş; üç dört yılda 1,2 milyon ergin insana okuma yazma öğretilmiştir. Üç yeni üniversite yerleşkesi kurulmuş ve yenilerinin kurulması için hazırlıklar sürdürülmektedir. Yoksul halkın, birinci derecede zaruri ihtiyaç maddelerine pazarda geçerli olanın altındaki fiyatlarla ulaşabilmesini sağlayacak bir dağıtım ağı kurulmuştur. Halka yönelik mikrokredi olanakları sağlanmıştır. Chavez öncesinde, aşağı ırka mensup sayılan yoksulların, eşit haklara sahip yurttaşlar olarak görülmeleri yönünde önemli mesafeler kaydedilmiştir. Bu konudaki önyargıların kırılmasında Chavez'in kendisinin de köken itibarıyla yerli ırkla bağlantılı olmasına karşın devletin başına geçmiş olması, tek başına önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur.

Chavez'in ittifak arayışları ve çabaları, Latin Amerika kıtasının boyutlarını aşmıştır. Ülkesinin ABD ile bağımlılığını azaltmak amacıyla, hızlı bir gelişme gösteren Hindistan, Çin, Güney Afrika gibi ülkelerle ilişkilerini güçlendirmekte; bu ülkelere yönelik petrol ihracatının, gelecek on yılda iki misline çıkarılması planlanmış bulunmaktadır. İçinde bulunduğumuz yıl, El Cezire televizyonunda yayınlanan söyleşisinde gelişmekte olan ülkeleri (Atatürk'ün deyimiyle, mazlum milletleri) ABD'nin siyasal ve ekonomik politikalarına karşı birleşmeye çağırırken şunları söylemiştir: *"ABD'nin emperyalist gücü karşısında ne yapabiliriz? Birleşmekten başka seçeneğimiz yoktur."* Bu birleşmenin unsurlarından biri olarak ayrıca şu örneği vermiştir: *"Venezuela'nın Küba gibi ülkelerle enerji ittifakının onların ucuz petrol almalarını sağlaması, petrolü neoliberalizme karşı savaşımızda nasıl kullanacağımızın bir örneğidir."*

Chavez'in emperyalist saldırı karşısında sığınmayı tasarladığı tek silahın petrol olmadığı anlaşılıyor. Geçenlerde bir televizyon söyleşisinde silah satın almalarını ve ordunun ihtiyat birliklerini artırma planlarını *"Başkan Bush'un dünyanın efendisi olma yolundaki niyetlerine karşı onurlu bir yanıt olarak"* tanımlamıştır. İran Cumhurbaşkanı Hatemi ile birlikte görüldükleri bir televizyon programında ise *"İran, atom enerjisini geliştirmek ve bu alandaki araştırmalarını sürdürmek konusunda her türlü hakka sahiptir"* demiş; ayrıca *"Tüm dünyada eşitlik... ve ABD hükümetinin emperyalist emellerinin reddi yönünde derin bir istek"* bulunduğunu vurguladıktan sonra *"Kardeş İran halkına karşı ABD hükümetinin tehdidi"* söz konusu olursa, her türlü yardım konusunda kendilerine güvenilmesi taahhüdünde bulunmuştur.

Nereye?

Chavez, Latin Amerika'da kabaran ABD karşıtı duyguların en çok ses getiren ve en belirgin simgesi haline gelmiş bulunuyor. Washington'un *"serbest pazar"*

damgalı reçetelerinin yoksulluk ve ekonomik eşitsizliği giderme konusunda iflas ettiğini, üstelik bu tür sorunları büsbütün ağırlaştırdığını gören bölge insanları için Chavez, yeni bir umut kaynağı haline gelmektedir.

Elbette ki Chavez'in bu konumu, başka bazılarının da dikkatinden kaçmamaktadır. ABD Dışişleri Bakanı Rice, Chavez'i "bölgedeki menfi güç" olarak tanımlamıştır. Chavez bu yılın Şubat ayında yaptığı bir televizyon konuşmasında, Bush'un kendisine karşı bir suikast tertibi içinde olduğu konusunda Castro tarafından uyarıldığını açıklamıştır. Chavez, geçen 20 Şubat'ta "Alo Başkan" başlıklı bir televizyon programı çerçevesinde yaptığı açıklamasında, eğer öldürülecek olursa bunun sorumlusunun ABD Başkanı Bush olacağını ilan etmiş; ayrıca, böyle bir şey olursa, ABD'nin Venezuela petrolünü unutması gerekeceğini hatırlatmıştır.

Chavez karşıtı 12 Nisan 2002 tarihli darbenin faillerini yargı önüne çıkarmış olan savcı Danilo Anderson'un 18 Kasım 2004'te bir suikaste kurban gittiği anımsanacak olursa, bu tür tehdit iddialarını hafife almak pek doğru görünmemektedir. Kaldı ki Chavez'e yönelik açık tehditler de hiçbir zaman eksik olmamıştır. Örneğin, 25 Ekim 2004'te ABD'den yayın yapan Miami merkezli bir televizyon kanalının programında, medya mensubu bir aktör olan Orlando Urdaneto, Chavez'i öldürmeleri konusunda Venezuelalılar'a çağrıda bulunmuş; "Venezuela sorunu bir dürbünlü tüfekle çözülür demiştir."

Ancak, Chavez seçimini yapmıştır. Bir süre önce Fransız gazeteci-yazar Maurice Lemoine'a bu seçimini şöyle açıklamıştır: "Yaşamımı hiçbir şey yapmamış küçük bir sosyal-demokrat cumhurbaşkanı olarak tamamlamaktansa, devrilmiş olmayı tercih ederim."

Brezilya'da Lula

Lula Öncesi Brezilya

Brezilya, Güney Amerika kıtasının kuzey doğusunda yer alan ve kıtanın en büyük ülkesidir. Nüfusu 182,8 milyondur ve 8,55 milyon kilometre karelik bir alana yayılmıştır. Resmi dili Portekizcedir. Başlıca ihraç ürünleri, işlenmiş gıda maddeleri, demir madeni, kahve, portakal ve sair tarımsal ürünlerdir.

Brezilya, sahip olduğu doğal zenginliklere karşın, küresel imparatorluğun finans devlerinin pençesinde büyük sorunlar içine gömülmüş, yeryüzünün en sorunlu ülkelerinden birisidir. Bu nedenledir ki en zenginlerin ve aynı zamanda en büyük eşitsizliklerin ülkesi olma ününe sahiptir.

90'lı yılların başında dışa açılmaya hız veren Brezilya, başlangıçta önemli ölçüde yabancı sermaye çekmişti. Bununla bağlantılı olarak enflasyon, 1994'te, bir ayda %6'ya düşmüş ve 1998'de %7 civarında seyretmeye başlamıştı. Ancak bunun istikrarlı bir düzelme olmadığı kısa zamanda görülmüş; dünya ekonomik bunalımı, Brezilya'yı Asya krizinin hemen ardından, 1998 yılı başlarında yakalamıştır. Bunalımla birlikte uluslararası sermaye Brezilya'yı terketmeye başlamış, döviz rezervleri hızla erimeye yüz tutmuştur.

13 Ocak 1999'da o zamanki devlet başkanı Fernando Henrique Cardoso, % 8 oranında devalüasyona gitti. Bunun hemen ardından, IMF, kancasına takmış olduğu Brezilya'ya bütçeden 28 milyar dolarlık kesinti yapılması ve faiz oranlarının daha arttırılması yönünde baskı yaptı. Sonuçta ekonomik durgunluk daha da derinleşti.

Ekonominin dışa açılması, ithalatın hızla artmasına ve Brezilya ekonomisinin başlıca üstünlüğünü oluşturan dış rekabet gücünün çökmesine yol açtı. Bunun sonucu olarak ülkenin o zamana kadar karşılaşmadığı boyutta bir dış ticaret açığı ortaya çıktı. Spekülatif amaçla gelmiş olan yabancı sermaye yüzünden derinleşen bu açık, ödemeler dengesini de olumsuz yönde etkiledi. Kamu kesiminin borcu, 1994'te yurt içi hasılanın %30'u iken 2002'de %61,9'u olmuştu.

90'lı yıllara gelindiğinde, Brezilya'nın ekonomik büyümesi %2,25 düzeyine düşmüştür ve adam başına gelir artışı (%0,88) nüfus artışının yarısı kadardır.

IMF'nin dayatmaları sonucunda ortaya çıkan bu durum, parasal istikrarın, ekonominin büyümesi, güçlendirilmesi ve kamu maliyesinin düzeltilmesi yoluyla değil; devasa faizler ödenerek cezbedilen spekülatif amaçlı yabancı sermaye sayesinde sağlanmasının nelere malolduğunu gösteren somut bir örnek oluşturur.

IMF reçetelerinin etkisiyle ekonominin ateşi düşürülmüştü. Yani, pek çok yerde, bu arada bizde de görüldüğü üzere enflasyon önlenmişti ama, yolsuzluk, yoksulluk, işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlik bütün acımasızlığıyla devam etti. Brezilya ikibinli yılların başına gelindiğinde, nüfusun %1'inin ülke zenginliğinin yarısından fazlasına sahip olduğu, 50 milyon insanının yoksulluk çektiği, gelir dağılımı açısından yeryüzünün en eşitliklessiz ülkesi durumuna düşmüştür.

Kuşkusuz, bu durum yalnızca ekonomik alanla sınırlı kalmamıştır. Bu durum, toplumsal ve ahlaki açıdan sayısız sorunlar doğurmuştur.

Bu durumun en başta gelen kurbanları, en zayıflar, yani çocuklar olmaktadır. Sokakları dolduran evsiz, barksız, kimsesiz çocuklar, Brezilya'da müzminleşmiş bir sorundur. Bu sorunla mücadele için bulunan yol ise insanlık açısından yüzkarası bir

tablo ortaya çıkarmıştır. Brezilya’da sokakları çocuklardan arındırmak için, bazı varlıkların girişiyle ölüm mangalarının seferber edildiği bilinmektedir. 25 Mayıs 1992 tarihli *Newsweek* dergisinde yer alan bir habere göre, bu yolla, 90’lı yılların başında günde yaklaşık üç çocuğun öldürüldüğü tespit edilmiştir; aynı yıllarda, yılda 1500 çocuk bu sistematik cinayet olgusunun kurbanı olmuştur.

Bütün bu sorunların yanında, Brezilya’nın süregelen bir büyük sorunu daha vardır. Aşağıda, ayrıca inceleyeceğimiz bu sorun, bu ülkedeki toprak mülkiyetinin dağılımdaki korkunç adaletsizliktir.

2002 yılına gelindiğinde, ekonominin ve ülkenin içine düştüğü bu perişan durumda, Cumhurbaşkanı Cardoso’nun görev süresinin sonuna varılmış; Ekim ayında seçimlerin yapılması gündeme gelmiş bulunuyordu. IMF, Cardoso’nun, iktidar dönemini bir moratoryumla (ülke borçlarını ödemeyeceğini ilan ederek) kapatmasından endişelenmekteydi. Bu durumu önlemek amacıyla, Brezilya’ya 30,5 milyar avro tutarında bir ödeme kararı aldı ve bu miktarın 6,1 milyarını hemen ödedi. Geri kalanı, gelecek cumhurbaşkanının IMF’nin koşullarını kabul etmesi koşuluna bağlanmıştı. Gelecek cumhurbaşkanı Lula oldu.

Brezilya’da tanık olunan sayısız yolsuzluk örneklerinden birisi olarak, Amerikan Federal Polisi, 1996-1999 yıllarında, Parano (Banestoda) devlet bankası aracılığıyla 41 milyar doların hortumlanarak New York’a kaçırılmış olduğunu tespit etmişti. IMF’nin Lula’nın seçimi öncesinde Brezilya’ya ödemeyi taahhüt ettiği miktar, bunun altındaydı. Ne var ki Brezilya’nın içine düşürüldüğü koşullarda, iktidarda Lula da olsa, böyle bir ödemenin hükümetin izleyeceği politika üzerinde önemli ölçüde etkili olabileceği görüldü.

Lula Kimdir?

Lula, 27 Ekim 1950’de Brezilya’nın küçük bir kasabasında, yoksul bir köylü ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Başlangıçta adı Luiz Inácio da Silva’ydı.

Lula’nın doğumundan birkaç yıl sonra babası Sao Paula’da liman işçiliğine başladı. Lula ve ailesi yaşamlarını güçlük içinde sürdürebilmekteydiler.

Lula, okul eğitiminden çok kısa bir süre yararlanabildi. Dördüncü sınıfta okulu terk etmek zorunda kalınca, 12 yaşındayken ayakkabı boyacısı olarak çalışmaya başladı. 14 yaşında çelik işleme fabrikasında ilk defa düzenli bir işe sahip oldu.

19 yaşında bir otomobil fabrikasında çalışmaktayken iş kazasında bir parmağını kaybetti. Aynı yıllarda sendikacılık faaliyetlerine katıldı ve sendikalarda değişik

görevler aldı. Bu dönemde hüküm süren diktatörlük rejimi sendikalar üzerinde ağır bir baskı uygulamaktaydı. Lula, bu duruma bir tepki olarak, sol düşüncelere eğilim göstermeye başladı.

1966'da evlendiği karısı doğum yaparken ölünce, 1974'te ikinci defa evlendi ve bu evliliğinden üç çocuğu oldu.

1972'de Sao Bernardo do Campo ve Diadema şehirlerinin Çelik İşçileri Sendikasının başkanlığına seçildi. Bu şehirler, Brezilya'daki tüm otomobil fabrikalarının yoğunlaştığı en önde gelen sanayi bölgesini oluşturur.

Lula, 70'li yıllarda önemli sendikal eylemlerin ve geniş kapsamlı grevlerin örgütlenmesine katkıda bulundu. Bu dönemde, tutuklandı, protestolar üzerine bir ay sonra serbest bırakıldı. Grevler bir süre sonra sona erdi. Ancak, hükümet de, sendikalar da sonuçtan memnun değildi.

10 Şubat 1980'de Lula'nın da dahil olduğu, sendika liderlerinden, üniversite öğretim elemanlarından ve aydınlardan oluşan bir grup, Brezilya İşçi Partisi'ni kurdu. İşçi Partisi, ideolojik yönü bakımından merkez-sol sosyal demokratlarla Troçkist sosyalistlerden oluşmaktaydı. İşçi Partisi, askeri diktatörlük koşullarında emekten yana köklü değişiklikler isteyen bir parti olarak doğmuştur.

1982'de adı, Lula da eklenmek suretiyle Luiz Inácio Lula da Silva oldu ve kısaca Lula olarak anılmaya başlandı.

1983'te kısaca, İşçilerin Birleşik Merkezi (CUT) adında üst düzey bir sendika örgütünün kuruluşunda yer aldı. 1984'te cumhurbaşkanının halk oyuyla seçilmesini amaçlayan kampanyaya katıldı. O zamana kadar cumhurbaşkanının seçiminde askeri cunta söz sahibiydi. Bu kampanyanın ve onu izleyen mücadelelerin sonucu olarak, 1989 seçimlerinde cumhurbaşkanı ilk defa halk oyuyla seçildi. Lula 1986 seçimlerinde zayıf bir oyla da olsa Brezilya Kongresine girmeyi başardı. Bu dönemde İşçi Partisi'nin katkılarıyla diktatörlük sonrası dönemin anayasası biçimlendi. Anayasa, işçi haklarını sağlam güvencelere bağladı; ancak, tarımsal alanların yeniden dağılımı konusunda başarı sağlanamadı.

1989 yılı seçimlerine Lula, İşçi Partisi'nin cumhurbaşkanı adayı olarak girmişti. Brezilya halkının geniş kesimlerinin desteğine sahip olduğu görüldü; ancak, Lula'nın partisi, iş dünyasını ve mali çıkar çevrelerini ürkütmekte ve bu yüzden varlıklı kesimin tepkisini çekmekteydi. Lula, seçimi kaybetti.

1992'de halk oyuyla seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olan Fernando Collor de Mello'ya, karşı kamu mallarının kullanımı ile ilgili bir dizi skandala adının karışması

üzerine başlatılan kampanyada da Lula'nın yer aldığını görmekteyiz. Mello'nun yolsuzluk iddiaları karşısında istifa etmek zorunda kalması üzerine 1994'de yılında yapılan seçimlerde Lula, yeniden cumhurbaşkanlığına aday oldu; ancak, seçimi Cardoso kazandı. Lula, Cardoso karşısında 1998'de yapılan seçimde bir kere daha yenildi.

Lula, 2002 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde dördüncü defa aday oldu. Bu defa imajını değiştirmeye iyice özen göstermişti. Eski kıyafetini terk etmiş, sakalını kısaltmış, koyu renk son moda takım elbise, kravat vs.yi ihmal etmeksizin kuralına uygun bir görünüme bürünmüştü. Daha da önemlisi, Brezilya'nın borçlarını ödemeyeceği yolundaki kürsü söylemlerine son vermişti. (Bu nokta, iş ve banka çevrelerinin başlıca endişesini oluşturmaktaydı. Zira daha önce Arjantin'in borçlarını ödememesi, dünya ekonomisinde ciddi yankılar uyandırmıştı.)

Öte yandan, 2002 yılında IMF'den sağlanan daha önce değindiğimiz 30,5 milyar dolarlık acil kredinin koşullarının da Lula'nın siyasal çizgisindeki değişim üzerinde önemli etkileri olmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin hemen öncesinde taahhüt edilen ve ilk dilimi ödenen bu kredinin geri kalan bölümünün alınabilmesi için tüm cumhurbaşkanı adayları o zamanki devlet başkanı Cardoso'nun başkanlığında toplanmışlar ve IMF'ye verilen sözlerin tutulacağını taahhüt etmişlerdir. Bu anlaşmanın altında Lula'nın da imzası bulunmaktadır. (Bu durum, bizde, IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarının -önceleri yalnızca ekonomiden sorumlu devlet bakanları ve hazine müsteşarları tarafından imzalanmasına karşın- 2001 Şubat krizinden sonra koalisyonu oluşturan tüm parti başkanlarına imzalatılmasına benzetilmektedir.)

Lula'nın devlet başkanlığı seçiminde "başkan yardımcısı" adayının Liberal Parti başkanı Jose de Alencar olması, seçimi kazanmak için kabul etmek zorunda kaldığı ve fakat başlangıçtaki çizgisiyle çelişen ayrı bir bağlantı oluşturmuştur.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine bu koşullarda giren Lula, 27 Ekim 2002 tarihinde yapılan ikinci turda oyların %61,3'ünü almak suretiyle Brezilya Sosyal Demokrat Partisi lideri **José Serra**'yı yenilgiye uğratarak cumhurbaşkanı olmayı başarmıştır.

Lula'nın Cumhurbaşkanlığı

Açlığın pençesine düşmüş olan Brezilya'da Lula, herkese her gün üç öğün yemek vadiyle işe başladı. Lula, iktidara geçişinin hemen ardından 25 Ocak 2003 tarihinde Davos'ta toplanan Dünya Ekonomik Forumu'nun en çok ilgi çeken konuşmacısı oldu. Lula, konuşmasında dünyanın zenginlerini "*serbest piyasa*"ya Tanrı'ya inanır gibi inandıklarına dikkat çekmiş; "*barış için ve açlıkla mücadele*

yolunda” çağrıda bulunmuş; “*adaletle bölüşülen bir dünya kalkınması*” özlemini dile getirmiştir.

Ancak Lula, ülkesinin karşı karşıya bulunduğu çetin sorunların aşılması konusunda gerek içerideki yandaşları nezdinde, gerekse uluslararası kamuoyunda uyandırdığı umuda rağmen, aşılması güç engellerle kuşatılmış bulunuyordu. Küresel imparatorluk, IMF kanalıyla sağlanan kredilerin önkoşulu olarak taahhütler dayatmış ve Lula’dan seçim öncesinde bazı tâvizler koparmayı başarmıştı.

Lula’nın daha önce Venezuela’da Chavez’in gösterdiği kadar dirençli olamayışı, kısmen Chavez gibi bir petrol zenginliğine sahip olmayışıyla açıklanabilir. Öte yandan ve bütün bu nedenlere ek olarak Lula’nın devraldığı devlet yapısının taşıdığı zaafaların da bu konuda nazara alınması gerekir. Lula, polis ve yargı gücü açısından son derece yetersiz bir merkezi hükümet devralmıştır. Bu durum, iktidarın dışarıda uluslararası güçlere bağımlı olmasının yanı sıra, içeride de yerel oligarşiler arasında parçalanması sonucunu doğurmaktaydı.

Brezilya’da sayıları 700 000 kadar olan sivil ve asker polis kadrosunun yalnızca 7 000’i merkezi hükümetin emrindedir. Geri kalan, çoğu zaman neye hizmet ettiği belli olmayan yerel güçlerin emrindedir. Buna koşut olarak yargı erki de geniş ölçüde yerel otoritelerin kontrolüne bağımlı kılınmıştır. Esas olarak, ekonomik sorunların doğurduğu suçluluk oranlarındaki artışın önlenemez boyutlara varması, bir yönüyle de devlet yapısındaki bu zaafın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Cinayet ve suikast istatistikleri trajik boyutlara varmıştır. Brezilya’nın içine düştüğü bu durum, bizde de yerleşme reformu görüntüsü arkasında merkezi devlet yapısını zayıflatma ve bozma yönünde sürdürülen faaliyetlerin ne gibi sonuçlara varabileceğini göstermesi bakımından düşündürücüdür.

Adeta eli kolu bağlanmış gibi bir durumda iktidar koltuğuna oturmuş bulunan Lula’nın ilk yaptıkları, bazı çevreler tarafından, fakirler için kemer sıkma, zenginler için vergi indirimi olarak özetlenmiştir..

Lula’nın izlemeye koyulduğu politika, iktidarının ilk günlerinden itibaren uluslararası sol kamuoyundan yükselen ağır eleştirilere hedef oldu. Özellikle, Lula’nın İşçi Partisinde etkili bir yere sahip bulunan Troçkist hareketin uluslararası düzeydeki üst örgütü olan *4. Enternasyonal*’in, Lula’ya ve hükümetine yönelik eleştirileri giderek ağırlaşmaktadır. *4. Enternasyonal*’in Brezilya şubesini oluşturan *Demokrasi Sosyalist* örgütünün liderlerinden birisinin Lula hükümetinde tarım bakanı olması, hareketin uluslararası sekretaryası tarafından itirazla karşılanmıştır. *4.Enternasyonalin* yayın organında 22 Nisan 2003 tarihinde yayınlanan bir yazıda Lula’nın iktidarıyla ilgili olarak şu gözlemlerde bulunulduğunu görüyoruz:

“107 gün önce, resmi olarak göreve başladığından bu yana, Brezilya Başkanı Luis Inacio da Silva (Lula) uluslararası bankaların çıkarları doğrultusunda ve çoğu durumda selefi Fernando Enrique Cardoso’yu bile geride bırakacak şekilde, kemer sıkma politikaları uyguladı. Buna ek olarak, Merkez Bankası’nı seçilmiş hükümetin ve seçmenlerin denetimi dışına çıkaran bir yasal düzenleme aracılığıyla Lula, kamu harcamalarını azaltarak ve faiz oranlarını artırarak, Brezilya hükümetinin istihdam yaratma ve sosyal destek sağlama gücünü azalttı.

Şimdi de Lula devlet tarafından yürütülen emeklilik sisteminde reform yapmayı planlıyor. Lula 17 Nisan’da emeklilik yaşını artıracak ve Brezilyalı kamu çalışanlarının haklarını azaltacak bir sisteme destek vermeleri konusunda, ülkenin 27 eyalet valisinin desteğini aldı. Lula, emeklilik sisteminin açığına gönderme yaparak, “Hepimiz aynı gemideyiz” dedi. Yeni emeklilerin maaşları sınırlanacak ve vergilendirilecek.

Emekliler ücretlerinin azaldığına tanık olurlarken, bir başka teklif tasarruflardan alınan vergilerin düşürülmesini öngörüyor. Lula ve danışmanları, Ronald Reagan ve Margaret Thatcher’in öncülüğünü yaptıkları eski “arz-yanlısı” ve “zenginliğin yoksullara doğru azar azar yayılması” iddialarını yeniden canlandırdılar. Lula ve danışmanları, özellikle şirketlerden ve zenginlerden alınan vergileri azaltmanın, Brezilya’nın kapitalist ekonomisini büyüteceğini ve sonunda yoksullar için iş olanakları yaratacağını iddia ediyorlar.

Geçen sonbahardaki seçim kampanyası boyunca Lula, bir milyon iş yaratacak ve toplumsal eşitsizlikle başa çıkmayı sağlayacak güçlü önlemler alma sözü veren çerçevesi belirsiz milliyetçi bir ekonomik programın kampanyasını yaptı.

Ama Uluslararası Para Fonu ile yaptığı görüşmelerde, ekonomik önerilerini uluslararası yatırımcıların talepleri karşısında geri plana almayı kabul etti. Seçimi kazandıktan sonra Lula, Cardoso hükümetine benzer bir biçimde, muhafazakar politikalara bağlı bir ekonomi takımı oluşturdu.

Lula’nın vergi indirimleri ve büyüme ile ilgili savlarına karşın, hükümetinin politikaları uluslararası kredi kuruluşlarının çıkarlarını korumak üzere tasarlanmış durumda. Brezilya, ABD’li mali kuruluşlara 250 milyar dolar borçlu. Geçen yaz, Brezilya İMF’den federal bütçede devasa kesintiler yapması, bankalar tarafından yürütülen bir para politikası uygulaması ve emeklilik sisteminin reforma tabi tutulmasını içerecek biçimde, iş dünyası için maliyetleri düşürecek yapısal reformlar yapması koşuluyla, 30 milyar \$ kredi limiti sağladı.

Ekonomi bakanı Antonio Palocci, Sao Paulo bankacılık çevrelerinde iyi tanınan ve güven duyulan bir tıp doktoru. Merkez Bankası'nın başına getirilen Henrique Meirelles, First Boston Bankası'nda, bankanın uluslararası ticari ilişkilerinden sorumlu bir üst düzey yöneticiydi. Ekonomi takımını tamamlayan diğer isimler ise sinai kuruluşların yöneticileri, büyük bir gıda şirketinden Luiz Fernando Furlan ve Brezilya Tarım İşletmeleri Konseyi'nden Roberto Rodriguez.

Lula, açlığı sona erdirecek bir program da önerdi. Bütün Brezilyalıların "kahvaltı etmesini, öğle ve akşam yemeği yemesini" mümkün kılmayı amaçlayan "sıfır açlık" girişimi Lula tarafından anlatıldı. Plana göre ayda 16 dolar ile 80 dolar arasında geliri olan yoksul ailelere (söz konusu olan beş kişilik bir aile) makbuzlar dağıtılacak.

Bu makbuzlar sınırlı kategoride yer alan yiyecek maddelerinin alınmasında kullanılacak. Buna karşılık, bu aileler ortak istihdam programlarına katılacaklar. Aslında "sıfır açlık" önerisi ülkenin 54 milyon yoksul ve işsizine yönelik olarak asgari ücretin altında bir ücret yaratılmasını içeriyor. Bu insanlar asgari ücretle çalışan işçilerden daha düşük ücret alacaklar-Brezilya'da asgari ücret ayda 60 dolar civarında dondurulmuş durumda.

İşçilerin ayda 16 dolar gibi düşük bir ücret karşılığında çalıştırılmaları, zenginlerle yoksullar arasındaki uçurumu büyütürken, esas olarak Brezilya burjuvazisinin işine yarayacaktır. Her halükarda Brezilya'da, ayda 16 dolar, bir insanın asgari kalori ihtiyacını karşılamak için yeterli değildir.

Los Angeles Times'a göre bankalar Lula'nın göreve gelişinin 100. gününü kutlamayla karşıladılar: Brezilya'da Goldman Sachs'ın müdürü olan Paulo Leme "Hükümetin makroekonomik politikası çok berrak, tutarlı ve sağlam" dedi.

"Mali açıdan borcu ödeyebiliyor olmak ve [bütçe] kesintileri ekonomiyi istikrara kavuşturmak ve büyümeyi yeniden sağlamak için gereklidir. Bu çok sağlam ve kararlı bir biçimde yerine getirildi ve etkileri çok çabuk görülmeye başlandı."

Ancak Brezilyalıların büyük çoğunluğunun durumu daha da kötüye gitti. Resmi olarak işsizlik %12 düzeyinde seyrediyor ve bu oran kimi sanayi şehirlerinde %20'leri buluyor. Reel gelirler son üç yıl boyunca gerilerken, 2002'de 3,8 oranında düştü.

İşsizliğin artmaması için Brezilya'nın Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının yılda yüzde 4 ile 6 arasında bir oranda artması gerekiyor. 2002'de ekonomik

büyüme yüzde 1.5 oldu. 2003 için büyüme hızının yüzde 1.4 ile 1.8 arasında olması beklenirken, 2004'de bunun üzerinde bir artış olması beklenmiyor.

Lula kendisini kamuoyuna, fırsat verilirse, kapitalizmin ortalama Brezilyalı için çalışmasını sağlayacak bir pragmatist olarak sunmaya çabılıyor. İMF'nin ve uluslararası bankaların bakış açısına göre Lula'nın görevi, Brezilya'nın borçlarını ödeyebilmek için ülkenin kaynaklarını ve emek gücünü artan bir biçimde sömürülmesini güvence altına almak.

Şubat ayında Bush yönetimi ile yapılan görüşmelerde hükümet temsilcisi Aloizio Mercante bankaların çok ağır koşullar ileri sürdükleri kısa vadeli kredilere Brezilya'nın acil olarak ihtiyaç duyduğunu açıkladı. Hükümet kaynakları bu kredilerin alınmadığı durumda Brezilya'da işsizliğin artacağı ve reel ücretlerin düşeceği uyarısını yapıyorlar.

Lula'nın kemer sıkma önlemleri uygulamaya koyması şu ana kadar Brezilya'nın en büyük sendikası CUT ile protesto gösterisi ve grev yapılmaması konusunda sağladığı anlaşmaya dayanıyordu. Geçen ay on binlerce metal işçisinin Sao Paulo ve Parana eyaletlerinde ücret talebiyle greve gitmiş olması, işçi sınıfının çeşitli bölümlerinin daha şimdiden Lula'ya ve politikalarına karşı sabrının tükettiğinin bir işaretidir.

Ekonomik yavaşlamanın en kötü etkileri ile mücadele etmek için hükümet "sıfır açıklık" programını ilerletmeye çalıştı - ancak sayısız bürokratik engellere takıldı.

Hükümet bir banka hesabı açtırmak konusunda çok ağır davrandığından Brezilya'nın tanınmış simaları tarafından program için yazılan çekler aylardır tahsil edilmedi. Hükümet, yoksulları doyurmaya henüz başlamamış olan programı şimdi daraltma çalışmaları yapıyor."

Şubat 2003'te *Monthly Review* 'de yayınlanan yazısında, James Petras tarafından ortaya konulan görüşler de bu gözlemlerle paralellik taşımaktadır. Petras'a göre,

"Brezilya'da İşçi Partisi liderliği sosyalizmden sosyal demokrasiye ve nihayet liberal bir çizgiye kaymıştır. Partinin bünyesinde güçlü bir sol-sosyal demokrat azınlık ve Marksist aydınlar bulunmasına rağmen, mevcut eğilim, muhafazakâr Liberal Parti ile Brezilya Demokratik Hareket Partisi ile ittifakını güçlendirerek merkez sağa kayma doğrultusundadır. Lula, sosyo-ekonomik sistemi düzeltmek ve değiştirmekten çok iktidarını güçlendirme yollarını arayan caudillo [olarak bilinen geleneksel Latin Amerika lideri] tipine dönüşmeye başlamıştır. Lula ve yandaşları, sadık müşteriler oldukları konusunda Washington'a güvence verebilmek için, hem sembolik hem de önemli bazı önlemler aldılar; borç ödemeleri

konusunda garanti verdiler, işletmelerin özelleştirilmesini savundular ve ABD yatırımcılarını yüreklendirdiler.(...) İşçi Partisinin sağa kayışının 11 Eylül'den sonra daha da belirginleşmiş olması, parti içi politikaların sonucu olarak ortaya çıkmış bulunan bir sürecin Washington'un baskısıyla daha da ivme kazandığını göstermektedir."

Geçen zaman zarfında Lula'nın çizgisinde önemli bir değişme olmadığı için kendisine yönelen eleştirilerin dozunda da bir azalma olmamıştır. Dünya basınına 25 Ocak 2005 tarihinde yansıyan haberlere göre, Davos Forumunda işadamlarına sosyal politika dersi vermiş olan Lula, ülkesinde düzenlenen Dünya Sosyal Forumunda ağır sözlerle ve sloganlarla eleştirilmiştir. Lula, bu tepkileri "*Başkan olsam da siyasi bir militanım*" diyerek yatıştırılmaya çalışmıştır.

Topraksızlar Hareketi ve İşgaller

Lula'nın karşı karşıya bulunduğu sorunlar arasında kuşku yok ki en ağırı topraksız köylüler sorunudur. Geniş ve verimli topraklara sahip olan bu ülkede, 2003 yılı rakamlarına göre, 4 milyon köylü ailesi topraktan yoksundur; buna karşılık, nüfusun %3'ünden azı, ekilebilir alanların %60'ına sahip bulunmaktadır.

Brezilya'nın bu çok eski ve kronikleşmiş sorunu, çok önemli bir toplumsal hareket olarak Portekizce adının baş harfleriyle kısaca MST olarak anılan "*topraksızlar hareketi*"ni doğurmuştur. MST, Katolik kilisesinin ilerici kesimlerinin, bazı insan hakları örgütlerinin, bazı milletvekillerinin ve sendikaların, maddi, manevi desteğinden yararlanmaktadır.

MST'nin doğuşu, topraksız köylülerin Brezilya'nın güney bölgelerinde 70'li yıllarda başlattıkları mücadelelere dayanır. MST'nin resmen kuruluşu, 1984'te gerçekleşmiştir; bir yıl sonra da ilk kongresi toplanmıştır. Bu dönemde dünya, "*Brezilya mucizesi*"nden söz ederken, Brezilya köylüleri, diktatörlük rejimi altında MST'nin *web* sitesinde kullanılan ifadeyle "*Brezilya felaketi*"ni yaşamaktaydılar.

MST'nin gerçekleştirdiği eylemler arasında, toprak işgalleri önemli bir yere sahiptir. Brezilya Anayasası, verimsiz bir biçimde terk edilmiş arazilerin "daha geniş bir toplumsal amaçla" kullanımını meşru sayan bir hüküm içermektedir. Bu hüküm, topraksız köylülerin, büyük toprak sahipleri tarafından spekülatif amaçla ele geçirilerek boş bekletilen arazileri işgal etmelerine yasal zemin oluşturacak yönde yorumlanabilmektedir. Hareketin sloganı, "*işgal, direnme ve üretim*" olarak saptanmış bulunmaktadır.

Ancak, işgal eylemleri kırsal alanla sınırlı kalmamakta; zaman zaman kentlere sıçradığı da görülmektedir. Bu tür eylemler, Lula döneminde de eksik olmamıştır.

2003 yılında 100 kişi kadar evsiz insan, 12 katlı bir oteli işgal etmiştir. Aynı yıl, Sao Paulo'nun banliyösünde 3500 kadar evsiz, Volkswagen'a ait bir alanı işgal etmiş ve burada korumalı bir gecekondu inşa etmiştir. (Kuşkusuz, bu eylemlerin bazılarının, bizdeki gecekondu olayıyla benzer yönleri vardır.)

Köylüler ilk işgal eylemini 1979'da Rio Grando do Sul eyaletinde gerçekleştirdiler. Bunu benzer eylemler izledi. Hareketin amacı, adil bir toprak dağılımı ve *latifundia* denilen geniş toprak mülkiyetine dayalı çiftliklerden arınmış bir Brezilya olarak belirlenmiş bulunuyordu. MST, zamanla mücadelenin yalnızca *latifundialara* değil, neoliberal ekonomik modele karşı da yürütülmesi gerektiğini kavradı.

MST'nin benimsediği eylem türleri arasında protesto yürüyüşleri önemli bir yer tutmuştur. 17 Nisan 1997'de (Eldorado dos Canajas'da 19 işçinin makineli tüfekle taranarak öldürülmelerinin birinci yıldönümünde) değişik eyaletleri katettikten sonra, başkent Brazil'de son bulan *İş, Adalet ve Tarım Reformu Ulusal Yürüyüşü*'nü önemli bir başlangıç oluşturmuştur. Bir diğer önemli eylem, Ağustos 2000'de 11 000 topraksız köylünün katılımıyla gerçekleştirilen *4. Ulusal Kongre* olmuştur.

Halen MST, Brezilya'nın 27 eyaletinin 23'ünde örgütlüdür ve 1,5 milyon kişinin katılımıyla yoğun bir etkinlik sürdürmektedir. 2003 yılı verilerine göre, MST'nin verdiği mücadeleler sonucunda 350 000 ailenin toprak sahibi olması sağlanmıştır; 80 000 kadarı da çadırlarda yerleştirilmeyi beklemektedir. MST, bir yandan da toprak sahibi yaptığı köylülerin kooperatifleşmelerini sağlama çabası içindedir. Kurulması sağlanmış olan kooperatiflerde değişik düzeylerde eğitim kurumlarının faaliyete geçirilmesi de MST'nin başarıları arasında sıralanmaktadır. Eğitim ve çevre koruma faaliyetlerinin sürdürülmesinde Venezuela ve Küba ile işbirliği sağlanmaktadır. Brezilya'da, özellikle Amazon ormanlarının tahribi dolayısıyla baş gösteren çevre sorunu da, MST'nin eylem programında önemli bir yere sahiptir.

MST, 2002 yılından bu yana Porto Allegre'de toplanmakta olan neoliberal küreselleşme karşıtı Dünya Sosyal Forumu'nun en önemli ve en aktif katılımcılarından. Uluslararası düzeyde yürütülen, tüm ezilenlerle dayanışma eylemleri çerçevesinde Filistin halkına destek sağlama çabaları, MST'nin etkinlikleri arasında önemli bir yer tutmuştur.

Lula ile MST arasındaki bağlar eskilere dayanır ve MST Lula'ya büyük ümitler bağlamıştır. MST, Lula'nın 2002 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sağladığı başarıda önemli bir rol oynamıştır. Lula, 1994'te ikinci defa aday olduğu vakit, 4 yılda 800 000 aileye yaşamlarını sürdürebilecekleri ölçekte arazi sağlamayı vaat etmişti. Toprak dağılımı sorunu daha sonraki seçimlerin de başlıca konusunu oluşturdu.

Lula'nın iktidara geçmesinden sonra vaatlerle gerçekleşenler arasında beliren çelişki, MST'nin sorgulamaya başladığı bir sorun olarak giderek derinleşmektedir. Buna bağlı olarak toprak işgalleri ve topraksız köylülerin protesto gösterileri, Lula döneminde de yeniden gündeme gelmiştir.

Lula, iktidara geçişinin hemen ardından toprak konusuyla ilgili bir döküm faaliyetini başlattı. 2003 yılı itibarıyla görüldü ki çiftliklerin %85'i, ekilebilir toprakların %20'sini kapsamaktadır; buna karşılık, 1000 hektardan büyük çiftlikler, toplam çiftlik sayısının %1,7'sini oluşturmalarına karşın ekilebilir toprakların %44'üne sahip bulunmaktadır. Toprakların bu çarpık dağılımını düzeltmek amacıyla Lula yönetimi, 8 yılda 1 milyon ailenin topraklandırılmasını öngören bir program oluşturdu.

MST, Lula'nın tarım reformu projesinin hayata geçirilmesini tahrik etmek amacıyla, ilk büyük yürüyüş eylemini Kasım 2003'te gerçekleştirmiştir. Yürüyüşçüler 350 km.lik bir mesafeyi kat ettikten sonra, başkent Brazil'de ülkenin diğer kentlerinden gelen toprak işçileriyle birlikte taleplerini dile getirmişlerdir.

Lula'nın vaatlerini yerine getirmesi yönündeki talepler giderek büyümekte; nihayet, yazının başında değindiğimiz 1-17 Mayıs 2005 tarihinde gerçekleştirilen büyük yürüyüşün boyutlarına varmış bulunmaktadır. 12 000 kişi civarında bir topluluk, 1-17 Mayıs tarihleri arasında Brezilya'nın Golanía şehrinden yola çıkmış; yaklaşık 200 km.lik bir yolu kat ederek başkent Brazil'ya kadar yürümüştür. Aralarında kadınların ve çocukların da bulunduğu yürüyüş kolunun uzunluğu yaklaşık 4 km'ye ulaşmıştır.

Toprak sorunu, Brezilya'da çoğu zaman şiddet olaylarına varan bir boyuta varabilmektedir. 28 milyon topraksız köylü ile 27 bin *latifundia* sahibi arasındaki gerginliğin ülkeyi derinden sarsan sonuçları olmaktadır. *Latifundia* sahipleri, MST'nin öncülüğünde gelişen toprak işgallerine karşı *Demokratik Kırsal Alan Birliği* adı altında örgütlenmişlerdir. 1985-2001 yılları arasında, arazi sorunu yüzünden öldürülen köylülerin ve köylü hakları savunucularının sayısı 1237'ye ulaşmıştır. 2002'de, Lula'nın işbaşına geçmesinden önce, 925 çatışma yaşanmıştır. Kırsal alanlardaki çatışmalarda, 2003'te 73 kişi, 2004'te 39 kişi, bu yıl ise 11 eylemei yaşamını yitirmiştir. Bu cinayetlerin failleri, genellikle büyük toprak sahiplerinin kiraladığı katiller veya askeri polis mensuplarıdır.

Brezilya'da toprak sorunuyla ilgili olarak işlenen cinayetler dizisinin kurbanları arasına Amerikalı rahibe Dorothy Strang'ın da katılmış olması, olayların uluslararası alandaki yankılarına ayrı bir boyut getirmiştir. Rahibe Dorothy, yaşamının 23 yılını Brezilya'da Amazon bölgesinde yağmur ormanlarının tahribinin önlenmesi ve yoksul köylülerin haklarının korunması mücadelesi uğruna harcamıştır. 12 Şubat 2005'te topraksız köylülerin toplantısına katılmak üzereyken faili meçhul bir cinayetin kurbanı olmuştur.

BBC muhabirinin 6 Nisan 2005 tarihli yorumuna bakılırsa, topraksızlar hareketi liderleri, bütün bu gelişmelere rağmen, cumhurbaşkanı Lula Da Silva'dan umutlarını kesmiş değillerdir.

ARJANTİN'DE KIRCHNER

Güney Amerika'da Brezilya'dan sonra en geniş topraklara sahip olan Arjantin, 2,7 milyon km²'lik bir alana yayılmıştır; nüfusu 39,5 milyondur. Okuma yazma oranının bir hayli yüksek olduğu Arjantin'in nüfusunun %97'si İspanyol ve İtalyan asıllıdır. Geri kalanlar, yerliler ve melezlerdir. Resmi dili İspanyolcadır. Nüfusun büyük çoğunluğu katoliktir.

Arjantin ekonomisi geleneksel olarak tarıma ve hayvancılığa dayalıdır. Sonraki yıllarda sanayi ve hizmetler sektörü de belli bir gelişme göstermiştir.

Arjantin ismi, köken olarak gümüş sözcüğüyle ilintilidir. Nitekim, Arjantin, değişik türde maden yataklarına sahiptir. Ancak bunların, madencilğe dayalı kayda değer bir ekonomik faaliyeti ayakta tutacak boyutta olduğu söylenememektedir. Yerli petrol ve gaz kaynakları, ülkeyi enerji bakımından kendine yeterli kılacak düzeydedir.

Arjantin, 1816'da İspanya'dan bağımsızlığını elde ettikten sonra sürekli olarak siyasal çalkantılar içinde olmuştur. Muhafazakâr ve Liberal olarak adlandırılan gruplar arasındaki çatışmalar uzunca bir döneme damgasını vurmuştur. Daha yakın dönemlerde ise Arjantin, diktatörlükler ve ekonomik bunalımlar ülkesi olarak anılır olmuştur.

Arjantin'in bugününü anlayabilmek için, öncelikle, diktatörlükler ve ekonomik bunalımlar içinde yuvarlanarak geçen yakın geçmişine kısaca göz atmak gerekli görünüyor.

Yaşayan efsane: Peron

25 Mayıs 2003'te seçilmiş olan bugünkü cumhurbaşkanı Kirchner, Arjantin'in tarihinde yeni bir dönemi başlatmış olan bir lider olarak görülmekte; ancak, aynı zamanda kökleri Arjantin'in geçmişinde bulunan bir çizgiyi temsil etmektedir. Kirchner, pek çok gözlemci tarafından "*sol çizgide bir Peroncu*" olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, Peron'un Arjantin'in siyasal yaşamındaki yeri yeniden gündemdedir.

Juan Domingo Peron (1895-1974) Latin Amerika'nın 20. yüzyılda çıkardığı en önemli isimlerden birisidir.

Peron, “*Teniente Coronel*”, yani albay unvanlı genç bir subayken, 1943 yılında katıldığı bir askeri darbe sonucunda siyasete girdi. Çalışma Bakanı olarak hükümette yer aldı ve “*emekçi babası*” olarak tanındı.

Düşük gelirli işçilerin durumlarını düzeltmeye yönelik çalışmalar sürdüren Juan Domingo Peron, 1944 yılındaki darbenin ardından tutuklansa da Eva Peron ve arkadaşlarının işçileri yanlarına alarak başlattıkları grevler neticesinde serbest bırakıldı. Bundan çok kısa bir süre sonra da Eva ile Juan Peron evlendi. Juan Peron, 1946 tarihinde cumhurbaşkanlığına seçildi. Karısı Eva Peron, Peron’un cumhurbaşkanlığı döneminde başyardımcısı oldu ve sağlamayı başardığı çok geniş sempati dolayısıyla Arjantin halkı tarafından *Evita* adıyla kahramanlaştırıldı.

Juan Peron başkan seçildiğinde Arjantin, II. Dünya Savaşı sonrasının ekonomik durgunluğunu yaşıyordu. Peron, bu koşullarda refahı kentli işçiler lehine yeniden dağıtmaya girişti. Hükümetin açık desteğiyle değilse de ılımlı yaklaşımı sayesinde her sanayi sektöründe sendikalar kuruldu. Korporatif temelde bir siyasal yapılanma gerçekleştirildi. Sosyal güvenlik ağı genelleştirildi. Eğitim tümüyle ücretsiz hale getirildi. Düşük gelirli için yerleşim projeleri yaratıldı. Ücretli tatil genelleştirildi.

Peron, 1948’de yaptığı “*Peronizm Nedir?*” konulu konuşmasında, “*Ne zaman iyi giyimli ya da ailesini tiyatroya götürün bir işçi görsem, içten bir memnuniyet duyuyorum. Tıpkı o işçi ben olsaydım hissedeceğim türden bir memnuniyet bu*” diyordu. Peron’un temsil ettiği çizgi, sömürge olanaklarından yoksun bir ülkede kapitalist toplumsal yapıda köklü bir değişikliğe gitmeksizin, sömürgeci Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilmiş olanlara benzer türde bir takım sosyal düzeltileri sağlama çabası olarak özetlenebilir

Peronist program hemen hemen beş yıl boyunca hızlı bir büyüme sağladıktan sonra, tarımsal ihraç mallarının fiyatlarındaki indirimlerin sonuçları kendisini hissettirirken, uluslararası konjonktürle ilgili nedenlerden dolayı, ihracat ciddi şekilde azaldı. 1950’lerin başında yatırım mallarının fiyatlarındaki yükselme nedeniyle yeni yatırımların yapılamaması yüzünden Arjantin ekonomisi durgunlaştı.

Bu arada, Peron’un devlet işlerindeki baş yardımcısı olan karısı Eva Peron 1952’de öldü.

Ekonomik kriz, yeni bir darbeye gerekçe oldu. 1955 yılının Eylül ayında silahlı kuvvetler duruma el koydu, Juan Domingo Peron ülkesini terk etmek zorunda kaldı. Arjantin, Peron’un uzakta olduğu, 1950’lerin ikinci yarısı ve 1970’lerin başlarına kadar olan dönemi yüksek işsizlik oranı, yüksek enflasyon ve bir dizi askeri diktatörlük altında geçirdi.

1973'te ülkeye dönmesine izin verilen Peron, bir kere daha seçimle işbaşına geldi. *Evita*'nın ölümünden sonra evlendiği üçüncü eşi Isabel Peron başkan yardımcısıydı. Ancak, Peron 8 ay sonra 1974'te hayatını kaybetti.

Diktatörlük dönemi

Juan Peron'un ardından görevi devralan Isabel Peron da 1976'da enflasyonun anormal derecede tırmanışa geçtiği bir ekonominin kurbanı oldu ve General Jorge Rafael Videla'nın başını çektiği cunta yönetime el koydu.

Arjantin'de diktatörlük döneminde çok büyük acılar yaşandı. "*Kirli Savaş*" olarak anılan iç savaş süreci bu döneme damgasını vurdu. Binlerce rejim muhalifi işkence gördü. İnsan hakları örgütlerinin belirlemelerine göre, bunlardan otuz bini, öldürülmek veya diri diri uçaklardan bataklıklara atılmak suretiyle yok edildi. Yaklaşık beş yüz kadar çocuk ailelerinin elinden zorla alınarak rejim yandaşı ailelere verildi. Bugüne dek bu çocuklardan seksen kadarı gerçek kimliklerine kavuşabilmiştir.

ABD'nin açık desteğiyle varlığını sürdüren dikta rejimi, neoliberal politikalara kapıları ardına kadar açtı; 1960'larda temel sanayinin kurulmasına hizmet etmiş olan ithal ikameci politikalara son verdi. Esas olarak özel sektör borçlarından kaynaklanan dış borç, 1981'de 35,7 milyar dolara ulaştı. İşbaşındaki cunta, dışarıdan daha fazla sermaye çekebilmek için dış özel borcu kamusal borca dönüştürdü; böylece yük, yoksulların sırtına bindirilmiş oldu. IMF'nin desteklediği bu politika, çökuluslu şirketler, mali sermaye ve yerli kapitalist seçkinler arasındaki ilişkiyi derinleştirdi. Dış borç, daha sonraki dönemlerde de ağırlaşarak devam eden bir sorun halini aldı.

Bu dönemde aynı zamanda, azgın bir enflasyon dalgası hüküm sürdü. 1984 sonrasında enflasyon yüzde 3.000'lere vurdu. Yüksek enflasyon ve istikrarsız büyümenin etkisiyle Arjantin parasının değeri ciddi düşüşler gösterdi.

Dönemin sonunda, Falkland Savaşı patlak verdi. Hemen bütün dikta rejimlerinin uğradığı son, Videla yönetiminin kapısını çalmakta gecikmemiştir. İçerdeki başarısızlığı dışardaki bir zaferle örtmek hevesine kendisini kaptıran Videla, Arjantin'in hemen yanı başında ve fakat İngiliz sömürgesi konumundaki Falkland adalarını ele geçirmeye niyetlendi. Savaşın "*ulusal güveni tazelemeye yönelik*" olduğu düşünülüyordu. Ne var ki savaşın Arjantin'in ağır yenilgisiyle sonuçlanması işleri tersine çevirdi. Videla 29 Mart 1981'de iktidarı terk etmek zorunda kaldı.

Videla'yla başlayan diktatörlük dönemi 1983'te Raul Alfonsin'in cumhurbaşkanı seçilmesine kadar sürdü.

IMF reçeteleri ve sonuçları

1989'da aylık enflasyon yüzde 200'ler seviyesinde dolaşıyordu. Bu koşullarda Mayıs 1989'da Carlos Menem, başkan seçildi. Menem, Peronist olarak bilinmekteydi, Ancak, izlediği yolun IMF'den esinlenen ve artık klasikleşmiş olan yoldan başka bir şey olmadığı görüldü. Ülkenin IMF'ye teslimiyeti bu dönemde artarak devam etti. IMF'nin pek çok ülkede örnekleri görülmüş olan sadık hizmetkârlarından Domingo Cavallo, 1997-2001 yılları arasında Meclis'te yer almıştır. Cavallo, bu dönem zarfında, Menem'in ekonomi bakanlığını da yaptı.

Cavallo, o günden bugüne ekonominin sahneden eksilmeyen aktörlerinden birisi olarak rol oynamıştır. Aralık 2001'deki büyük krizden sonra ülkeyi terk etmiş, ABD'de değişik üniversitelerde görev almıştır. Cavallo, Ekim 2005'te yapılması öngörülen kongre seçimlerine katılmak için ülkesine dönmüş bulunuyor. Ne var ki kamuoyu araştırmaları, geçmişte Cavallo'nun baş sorumlusu olduğu politikaların mağduru olmuş geniş kitlelerin, özellikle paraları bankada batmış olanların ondan nefret ettiklerini ortaya koymaktadır.

Menem'in öncelikli hedefi enflasyonu dizginlemektir. Menem'in Cavallo ile birlikte giriştiği reformlar da devlet girişimlerinin özelleştirilmesi ve kamu hizmetlerinden hükümet sübvansiyonlarının kaldırılması ve azaltılması gibi, IMF'nin bilinen reçetelerinin tatbikinden ibaret olmuştur.

Menem'in ekonomi politikaları hızla sonuç vermiş ve ekonomi 1994'te yüzde 4.87 oranında büyürken enflasyon aynı yıl mucizevi bir şekilde 1994'de ise yüzde 4'e çekilmiştir. Ancak, IMF reçetelerinin kaçınılmaz ve bilinen sonuçlarının patlak vermesi de çok gecikmedi. Krizler birbirini izlemeye başladı.

Ülke, 1994'te 9.3 milyar dolarlık yabancı sermaye çekmişti. Arjantin'in geleceğine ilişkin umutlar pompalanırken, 1994-95'te ülkeyi önemli ölçüde dış konjonktüre bağlı olan bir şok vurdu. Bizde Kasım 1999 ve Şubat 2001 sürecinde yaşanmış olan çöküşü anımsatan bir durum ortaya çıktı. Ulusal hükümetin denetimi dışında ülkeyi istila etmiş olan yabancı para, gene denetim dışı bir biçimde ülkeyi terk etmeye başladı. 1995'te 4.1 milyar dolarlık net sermaye çıkışı görüldü. Bu durum, pazarda ciddi bir parasal krize yol açtı.

Dolar rezervleriyle ilişkilendirilmiş olduğundan para arzı, daraldı. Bunun sonucunda, faiz oranları neredeyse ikiye katlanarak 1995'te yüzde 17.85'e yükseldi. Çok sayıda şirket iflas etti. İşsizlik oranı yüzde 16'ya çıktı. Bu kaçınılmaz bir şekilde durgunluğu arttırdı, reel gayrisafi yurtiçi hasıla % 3.78 küçüldü.

İkinci kez başkan seçilen Menem, IMF çizgisinde konvertibilite (paranın serbest değişimi) planına ısrarını sürdürmekteydi. 1996 ve 1997’de yabancı yatırımlarda ve ihracatta artış görüldü. İşsizlik oranı yüzde 16’dan yüzde 13’e düştü. Durum, Menem’in ilk döneminden daha iyi görünüyordu. Ne var ki özelleştirme politikaları sonucunda kamu hizmetlerinde meydana gelen çöküş, yolsuzluk ve sosyal eşitsizliklerin artması, toplumdaki huzursuzlukları derinleştirmekteydi

Bu yapısal sorunlara karşın, Arjantin ekonomisi 1996’da yüzde 6.11, 1997’de ise yüzde 8.21 oranında büyüdü. Bununla birlikte 1994–95’te görüldüğü gibi, Arjantin ekonomisindeki iyileşme dış tehditlere dayanıklı değildi. Arjantin 1998’de tekrar şiddetli bir durgunluk içine girdi. Gayrisafi yurtiçi hasıla yüzde 8.74 azaldı.

1998 krizinin en önemli nedenleri, Arjantin’in tarımsal mal fiyatlarının dünya pazarlarında alışılmadık ölçüde düşmesi; Arjantin’in en önemli ticari partneri Brezilya’nın yaşadığı durgunluk ve devalüasyon; değeri artan Amerikan Doları’nın Arjantin Pesosu’nun aşırı değerlenmesine neden olması, böylece rekabet edemez hale gelmesiydi. Ayrıca Rusya’nın 1998’de ödeme güçlüğü içinde olduğunu ilan etmesi ve Asya’daki ekonomik kargaşa, yatırımcıların gelişmekte olan pazarlara kaçmasına ve Arjantin’in dış borçlanma maliyetlerinin artmasına yol açmıştı.

10 Aralık 1999’da Menem üçüncü dönem başkanlık için anayasa değişikliği konusunda başarılı olamayınca başkanlıktan ayrıldı; seçimi Fernando de la Rúa kazandı, yüzde 48.5 oyla Cumhurbaşkanı seçildi.

Bu dönemde IMF’yle yapılan *stand-by* anlaşmalarının dayatması sonucu faturanın çalışan kesimler ve emekliler üzerine çıkarılması genel grev uygulamalarına ve sokak gösterilerine neden oldu. 2000 yılı sonunda birbiri ardına uygulanan acil ekonomi politikaları sonuç vermemişti. İki ekonomi bakanı ardı ardına istifa etti ve Konvertibilite Planı’nın Mimarı Domingo Cavallo bir kez daha göreve çağrıldı.

Sorunlar derinleşiyor

2001 Temmuz ayından itibaren Arjantin’in borçlarını ödeyemeyeceğinin anlaşılmaya başlanması, ülke riskini sürekli olarak yükseltiyordu; borsa düştü, döviz rezervleri ve bankalarda mevduat azaldı. Daha sonra birbiri ardına açıklanan önlem paketleriyle kamu çalışanlarının ve emeklilerin maaşları düşürüldü, banka işlem vergisi ve akaryakıt taşıma vergisi oranları yükseltildi. Bu arada Cavallo iç ve dış borçların gönüllü ertelenmesi ve faizlerin düşürülmesi için bir borç değişim operasyonuna girişti.

Kasım ayı sonunda Peronist Adaletçi Parti’den Ramon Puerta’nın cumhurbaşkanı vekilliği statüsü de taşıyan senato başkanlığına seçilmesi ağır bir

ekonomik krize dönüştü ve 30 Kasım'da bankalardan 1.4 milyar dolar çekildi. Cavallo'nun sadece bir gün sonra, 1 Aralık'ta bankalardan para çekilmesine ve yurtdışında transferlere kısıtlama getirildiğini açıklaması ortamı büsbütün karıştırdı. O güne kadar yurtdışına çıkarılan sermaye miktarı 15 milyar doları bulmuştu.

IMF, bütçe dengesinin sağlanmadığı gerekçesiyle Aralık 2001 için öngörölmüş bulunan ödemeden vazgeçtiğini bildirdi. Bu durumda hükümet ağır borçları ödemede acz içinde olduğunu ilan etti. ABD'nin sıkıntılı durumunda Arjantin'i yalnız bırakmış olması, iki ülke arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirdi. Paniğe kapılan Arjantin halkının bankalara hücum etmesi, ciddi bir dolar kaçışına yol açtı. Hükümet, çözüm olarak bankalardan para çekilmesine 1000 dolar limit koydu. Zaten var olan aşırı yoksulluk ve işsizliğin yanı sıra baş gösteren bu tür olumsuzluklar, siyasal çözümsüzlüğü daha da büyüttü. Arjantin'de 2 yıl içinde düzenlenen yedinci genel grevin ardından yağma ve sokak gösterileri arttı. Cumhurbaşkanı De la Rúa 19 Aralık'ta olağanüstü hal ilan etti. 20 Aralık'ta 2 gün süren hükümet karşıtı gösteriler sonucu 28 kişi öldü, 200'den fazla kişi yaralandı. De la Rúa istifa etti ve kurtuluşu ülkeyi terk etmekte buldu.

Kongre, Rúa'nın yerine vekaleten Ramon Puerta'yı getirdi. Daha sonra 2 Mart 2002'de yapılacak başkanlık seçimlerine kadar bu görevi San Luis Valisi Rodriguez Saa devraldı. Saa, bir gün sonra 23 Aralık'ta dış borç ödemelerini durdurduğunu açıkladı. Konvertibilite sürece ve yeni bir para birimi "*argentino*"nun likidite ihtiyacını karşılayacaktı. Ancak, Saa, Peronist valilerden destek bulamayınca, 30 Aralık 2001'de istifa etti. Arjantin cumhurbaşkanlığını A. Eduardo Duhalde üstlendi.

Arjantin devleti Ocak 2002'de sabit kur sistemini terk edip Peso'yu devalüe etti. Şubat'ta peso dalgalanmaya bırakıldı. Ekonominin daralması 2002 ortasında sona erdi ve millî hâsıla artmağa başladı. Fakat Haziran 2002'de işsizlik yüzde 20'yi aşmıştı.

7 Ocak'ta 10 yıldır inatla uyguladığı Konvertibilite Planı'na son veren ve Peso'yu devalüe eden Arjantin'in 2002 yılında görünen bilançosu çok ağırdı: 132 - 155 milyar dolar kadar dış borç, 30 yılda yüzde 3'ten yüzde 20'ye yükselmiş olan işsizlik oranı, 5 milyon yoksulluk sınırının altında ve 14 milyon yoksulluk sınırında nüfus. Bunlara ek olarak, yolsuzluk ve ahlaki çöküntü...

IMF, 2001 yılında olduğu gibi Duhalte'nin başkanlığı döneminde de, yapısal uyum programlarını tamamlamadığı gerekçesiyle Arjantin'e finansman sağlamayı bir kere daha reddetti. Bu durum, Arjantin halkında IMF'ye ve ABD'ye olan güvensizliği büsbütün artırdı. Oysa, IMF aynı dönemde komşusu Brezilya'ya 1,5 milyar dolar ödemeyi kabul etmişti. Besbelli ki ABD, Arjantin'i belli bir yöne doğru zorlamaktaydı.

Mothly Review'in yazarlarından James Petras'a göre ABD'nin bu dönemde Arjantin'le ilgili politikası şöyle özetlenebilirdi: “Bir yandan, Duhalde'nin ABD taleplerine uyum göstererek tam diktatoryal yetkiler üstlenmesi yönünde baskı yapmak; diğer yandan, yeni bir otoriter işkenceci rejimin koşullarını hazırlamak”.

Besbelli ki Arjantin açısından bazı köklü değişikliklerin gereği kaçınılmaz hale gelmişti. Dünya Bankası eski baş iktisatçılarından, Bill Clinton'ın Ekonomik Danışmanlar Konseyi Başkanı Nobel ödüllü iktisatçı Joseph Stiglitz, Arjantin'in sunduğu tabloyu şöyle yorumluyordu:

“Arjantin'in yaşadığı türden krizlerle başa çıkmak için daha iyi yöntemlere ihtiyaç vardır. Arjantin krizi bize küresel finansal sistemde acil reform ihtiyacını hatırlatmalı. İşe IMF'nin esaslı bir reformuyla başlamalıyız.”

Bugün için IMF konusunda herhangi bir reformdan veya değişiklikten söz etmenin çok uzağında bulunuyoruz. Ancak, Arjantin'in karşı karşıya bulunduğu çıkmazlar, kendi içinde bazı çözüm arayışlarını ve umutlarını ortaya çıkarmaya başlamıştır. Kirchner'in 2003 Mayıs'ında başlayan cumhurbaşkanlığı bu açıdan önemli olmuştur.

Arjantin'de İşsizler Hareketi

Ortodoks sol düşünce, herhangi bir toplumsal dönüşümün gerçekleşmesi bakımından sanayi işçisinin temel unsur olduğunu kabul eder. Buna karşılık, işsizlerin, gizli işsizlerin, kayıt dışı veya marjinal kentsel nüfustaki artışın köklü toplumsal değişimleri frenleyeceği düşünülür. Arjantin'de, bu görüşle uyuşmayan bir durum görülmektedir. İstihdamdaki istikrarsızlık, yaşam düzeyindeki çöküş, büyüyen sosyal huzursuzluk, kenar semtlerden kaynaklanan yasa dışı ekonomik faaliyetlerdeki artış, şematik beklentilerin dışında oluşumlar ortaya çıkarmıştır. Örgütlenemez sayılan toplulukların oluşturduğu örgütlenmeler, genellikle bilinenden farklı muhalif hareketler doğurmuştur. Bu çerçevede İşsizler Hareketi, Arjantin'in yakın tarihinde önemli yere sahip bulunan bir gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır.

Ağustos 2001'de yüzbinlerce insanı bir araya getiren ileri derecede örgütlü İşsizler Hareketi, ülkeyi derinden sarsan eylemler gerçekleştirmiştir. Bu eylemler, önceki aylarda ve haftalarda federal polisin 5 *piqueteros*'u (eylemci işsiz) öldürmesi üzerine alevlenmiştir. İşsizler Hareketi, Eylül 2001'i izleyen tarihlerde bazı sendika şubelerinin desteğini de sağlayarak etkin genel grevler örgütlemiştir. Bu eylemlerin kamuoyunun değişik kesimlerinin desteğini sağladığı görülmüştür.

İşsizler Hareketi'nin eylemleri, esas olarak IMF baskılarına ve özellikle özelleştirme girişimlerine tepki olarak kendisini göstermiştir. Hareketin doğuşunu

hazırlayan nedenler, neoliberal politikaların ülkedeki işçileri ve köylüleri yıkıma uğratan sonuçlarıyla bağlantılıdır.

İşsizler Hareketi, bir yönüyle de ülkenin üst düzey sendika konfederasyonu CGT dahil olmak üzere mevcut sendikal örgütlerin, IMF güdümündeki hükümetlerle uyum içinde hareket etmelerinden doğan boşluğun doldurulması gereksiniminin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İşsizler Hareketi, genellikle kenar mahallelerin ve belediye birimlerinin mensupları tarafından örgütlenmiş ve yönlendirilmektedir. Geniş ölçüde ademi merkeziyetçi bir yapıda biçimlenmiştir. Her belediye biriminin kendi örgütü oluşmuştur. Kararlar kurullar bünyesinde demokratik yolla alınır. Kirchner öncesinde başlayan bir durum olarak, yolları trafiğe kapatma eylemleri gibi yöntemler, hükümetin İşsizler Hareketi'ni muhatap kabul etmesini sağlayacak etkinliğe ulaşmıştır.

İşsizler Hareketi, yöresel ve acil taleplerle sınırlı kalmamıştır. Hareketin, neoliberal modelin terk edilmesi, devletin düzenleyici rol oynadığı bir kalkınma modelinin diriltilmesi yönündeki mücadelesi kuşku yok ki Kirchner'in iktidarına giden yolda önemli bir unsur oluşturmuştur. 2003 yılı başında gerçekleşen Kirchner iktidarının baş gündem maddesini teşkil eden dış borçların ödenmesinin ertelenmesi ve uygun koşullarla yeni borçlarla takas edilmesi kararı, daha önce İşsizler Hareketi tarafından ısrarla dile getirilmiştir. İşsizler Hareketi'nin Eylül 2001'de geniş katılımı gerçekleştirdiği genel kurullarında alınan kararlar içinde baş sırayı "*gayri meşru ve gayri ahlaki*" ilan edilen dış borçların ödenmemesi talebi işgal etmiştir.

Üye sayısı günümüzde 60.000'e ulaşmış bulunan İşsizler Hareketi, Kirchner'in iktidara geçmesinden sonra da eylemlerini sürdürmektedir. İşsizler Hareketi, bu arada, uluslararası diyalog geliştirme yönünde ilginç bir adım atmanın hazırlığı içinde bulunmaktadır. İşsizler Hareketi'nin 2005 üyesi, 6 ve 8 Kasım tarihleri arasında yerel sendikalarla, bağımsız işçi örgütleriyle, belediye örgütleriyle ve üniversite öğrencileriyle görüşmelerde bulunmak üzere Kuzey Amerika'yı kapsayan bir gezi yapmayı planlamıştır.

Neoliberalizm karşıtı aydınlar

Kirchner'in iktidarına giden yolda, bir diğer önemli oluşum da neoliberalizm karşıtı aydınların esas olarak İşsizler Hareketi'nde somutlaşan toplumsal muhalefete sağladığı katkılar olmuştur. Bu çerçevede, Buenos Aires Üniversitesi İktisat Fakültesine mensup ve Troçkist unsurlar içeren bir grup bilim adamının Ocak 2002 tarihinde yaptıkları toplantı ve bu toplantıda biçimlenen görüşlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Toplantı, Arjantin'in dramatik ekonomik çöküşü karşısında alternatif öneriler oluşturma amacı etrafında yoğunlaşmıştı.

Sözü edilen grup, amaçlarını ve sorumluluklarını belirlerken şu görüşleri dile getirmiştir:

“Neoliberalizmin hüküm sürdüğü son yıllarda, iktisatçının görevi, medyada halkı hedef alan en son saldırıları haklı gösterme amacına yönelik periyodik söyleşiler yapan bir kısım maliye üstatlarının (guruların), teknisyenlerin ve işadamlarının eylemine indirgenmişti. Biz, kapitalizme eleştirel yaklaşan ve egemen seçkinler tarafından oluşturulmuş ‘think tank’ lere karşı olan iktisatçıların bulunduğunu göstermek suretiyle bu imajı tümüyle değiştirmek istiyoruz. Biz, Arjantin’in geleceğini değiştirecek olağanüstü bir süreçle özdeşleşmiş bulunan, işçilerin, işsiz militanların (piqueteros), gençlik hareketinin ve orta sınıfın isteklerinin yanında yer alıyoruz.”

Toplantı sonucunda oluşturulan belge, ülkenin karşı karşıya bulunduğu “felaketin olağanüstü ağır yükünün” işçilerin, işsizlerin, meslek erbabının ve küçük üretici, tüccar ve mevduat sahibinin üzerine değil, ülkeyi iflasa sürüklemiş olanların üzerine yüklenmesi ilkesine dayanan önlemler ortaya koymuştur.

Neoliberalizm karşıtı bazı bilim adamlarından oluşan bu topluluk, çalışan kesimlerin satınalma güçlerini onaracak yönde acil bir gelir politikasının uygulamaya konulmasını savunmuşlar, özelleştirilmiş kuruluşların herhangi bir tazminat ödenmeksizin yeniden kamusal alana dönüştürülmesini önermişler ve nihayet gelecek Kirchner iktidarının başlıca program maddesini oluşturacak olan kamusal borçların ödenmemesi talebine de önerileri arasında ağırlıklı bir yer vermişlerdir.

Aşağı yukarı değişmeyen ve yaklaşık on kadar isimden oluşan bir çekirdek kadro etrafında örgütlendiği anlaşılan neoliberalizm karşıtı iktisatçılar topluluğu, *Izquierda İktisatçıları* ismiyle, Kirchner’in iktidarı döneminde de etkinliklerini sürdürmektedirler. Kirchner’in iktidara geçişinden yaklaşık bir yıl sonra, Nisan 2004’te, hükümete sunulan çözüm önerisi niteliğinde bir başka bildiri yayınlamışlardır.

Söz konusu bildiride, resmi rakamlara dayanarak Arjantin’deki durumun ciddiyetini koruduğuna işaret etmişlerdir. Bildiride ifade edildiğine göre, nüfusun yüzde 60’ı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. İşsizlik oranı % 20’dir. Çalışanların % 44’ü kayıtdışı, geçici ve çok düşük ücretli işlerde çalışmaktadırlar.

Geniş kapsamlı halkçı eğilimler taşıyan bir ekonomik plan öneren topluluk, hiç zaman kaybetmeden bütün halka ekmek ve eğitim sunulması zarureti üzerinde durmaktadır. Bütün bunlar için yeterli paranın bulunmadığını söyleyenlere yanıtları şöyle olmuştur: *“Eğer borç ödemeleri (12,5 milyar peso) durdurulursa, artan oranlı bir vergi reformu uygulamaya konulursa ve son zamanlarda sağlanmış*

olan olağanüstü kârlar vergilendirilirse yeterinden fazla kaynak sağlanmış olur”.

Topluluğun, Arjantin’in dünyadaki varlığını sürdürebilmesi için küresel mali kuruluşlarla iyi geçinmek gerekir diyenlere de söyleyecekleri vardır: “*Çok kesin bir dille iddia edilmesine karşın, bu görüş yanlıştır. Gerçekte, bu kuruluşlara sürekli ve katı bağlılık, ülkeyi bugünkü çöküşün eşiğine getirmiş ve içine sürüklemiştir. IMF’ye yapılan ödemeler, halkın sefaleti karşılığında sağlandığı için, Arjantin’in uluslararası mali evrendeki yerinin uğrayacağı iddia edilen herhangi bir kayıptan çok daha fazla tahripkâr sonuçları olmaktadır.*” Buna karşılık borç, veren için müstesna bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Bildiride buna da değinilmekte ve 1991-2001 yılları arasında Arjantin’in kamusal borçları (93,9 milyar \$) dolayısıyla ödediği faizlerin, ABD’nin Marshall yardımları yoluyla tüm Avrupa’ya sağlamış olduğu yardımın toplamına eşit olduğu tespiti yapılmaktadır.

Kirchner’in iktidarı, sokaklardan yükselen protestolarla eş zamanlı olarak, bu tür görüşlerin kamuoyunda giderek yaygınlık kazandığı ve kabul gördüğü bir ortamın ürünü olmuştur.

Kirchner kimdir?

Nestor Carlos Kirchner Ostoic, 1950 yılında İsviçre kökenli bir anne ile Hırvat kökenli posta memuru bir babanın oğlu olarak dünyaya gelmiştir.

Gençlik yıllarında, Genç Peronistler topluluğunun bir üyesi olarak Adalet Hareketi (*Movimiento Justicialista*) içinde yer aldı. Bir radikal solcu olarak askeri diktatörlüğün şiddetle karşısındaydı. Videla’nın diktatörlüğü döneminde hapse atıldı. 1983’te diktatörlüğün son bulması üzerine memuriyet hayatına atıldı. 1987’de üyesi olduğu Adaletçi Parti’nin aday olarak katıldığı seçimlerde, Rio Gallegos belediye başkanlığını kazandı. Belediye başkanı olarak gösterdiği başarı, 1991 seçimlerinde Santa Cruz valisi olmasını sağladı. Kirchner eyalet düzeyinde uyguladığı ekonomik politika sayesinde Santa Cruz’u gelir dağılımının en adil ve yoksulluğun en az olduğu bölge konumuna getirmeyi başardı.

Kirchner, merkez solda yer alan bir Peronist olarak Menem’in aşırı neoliberal çizgisine ve aynı zamanda Adaletçi Parti içindeki sendika bürokrasisine de eleştirel yaklaşmaktaydı. Spekülatif faaliyetler yerine yurt içi üretime ağırlık veren bir ekonomik anlayışa sahipti. İnsan hakları konusunda da ilerici bir konumu temsil etmekteydi. Bu çerçevede 1990’da Menem’in önyak olduğu Videla cuntasının liderlerinin affedilmesi yönündeki karara karşı çıkmıştır. Kirchner, zaman içinde, mensubu olduğu Adaletçi Parti’nin karizmatik ve fakat aynı zamanda çelişkili bir

kişiliğe sahip olan başkan Menem ile, iktisat politikası anlayışı bakımından da yollarını ayırmaya başladı. Menem, 1999 seçimlerinde Rua karşısında yenik düşmesine rağmen, Kirchner valilik koltuğunu koruyabildi.

IMF politikalarıyla birlikte derinleşen ekonomik kriz, Aralık 1990'da Rua'yı istifaya mecbur edince, bir dizi geçici cumhurbaşkanının gelip geçmesinden sonra, Ocak 2002'de Duhalde gene geçici olarak cumhurbaşkanlığı makamına geçmişti. Kirchner'in cumhurbaşkanlığı bu dönemde gündeme geldi.

2003 yılı geldiğinde "*eşitler cumhuriyetine dönüş*" söylemi, Kirchner'in seçim vaatleri arasında baş sırayı almaktaydı. Kirchner, 1976 askeri müdahalesinden itibaren geçen 25 yıl boyunca izlenmekte olan neoliberal anlayıştan ayrıldığını açıkça ilan etti. Seçimin ilk turundan sonra Brezilya'nın sendikacı kökenli cumhurbaşkanı Lula'yı ziyaret etti. Böylece, radikal solcu geçmişinden gurur duyduğunu açıklamış oluyordu.

Başkanlık seçimlerinde Kirchner'in rakibi Menem'di. Menem, 27 Nisan 2003'te yapılan ilk turda Kirchner'in yüzde 2 oranında önünde oyların yüzde 24'ünü aldı. Ancak, ekonomik sorunlar ve yolsuzluk olayları Menem'i yıpratmıştı. Menem, seçimden çekildi. Böylece, Kirchner, 25 Mayıs 2003'te dört yıllığına başkan seçildi.

Kirchner'in cumhurbaşkanlığı

Kirchner, Arjantin tarihinin en ağır bunalımının yaşandığı bir dönemde göreve geldi. Bir zamanlar, ekonomik refah açısından Avrupa ülkeleriyle boy ölçüşen ve Avrupa kültürünün Latin Amerika'daki koruyucusu olarak görülen bu ülke, derin bir yoksulluğa gömülmüştü, orta sınıf yok olmaya yüz tutmuştu ve toplumun alt katmanlarında kötü ve eksik beslenme koşulları hüküm sürmekteydi. Ülke borca batmıştı. Menem döneminde pervasızca yürütülmüş olan özelleştirmeler sonucunda ülkenin gelir kaynakları kurutulmuştu.

Kirchner, önceki dönemin yolsuzluk ve kayırmacılık hastalıklarından arınmış bir sima olarak görülmekteydi. Bu algılama, Menem'in vaktiyle kendisine sadık unsurlarla doldurduğu Arjantin Yüksek Mahkemesinde yapmaya çalıştığı ayıklama dolayısıyla güçlendi. Kirchner, iktidara geldikten hemen sonra, eski askeri yönetimin liderlerine dokunulmazlık tanıyan yasayı yürürlükten kaldırdı. Bunların Arjantin adaletinden kaçmaları halinde geri isteneceklerini ilan etti. Geçmiş diktatörlüğün icraatına bulaşmış olan düzinelerce üst düzey komutanı emekliye sevketti.

Ancak, Kirchner, halk tarafından sevilmeyen ekonomi bakanı Roberto Lavagna'yı görevinde tuttu. Lavagna, Duhalde döneminde, halkın nefretle andığı ekonomi

kararların ve acılı devalüasyon kararının alınması sırasında görev başındaydı. Bununla birlikte, Lavagna da Kirchner'le birlikteyken önceliği artık sosyal sorunlara tanıdığını açıklamış bulunuyor.

Kirchner'in bulduğu çözüm

Arjantin, Kirchner işbaşına geçtiğinde finans tarihinin en ağır ödeme güçlüğü içindeydi. Garip bir biçimde bu durum, Kirchner ve Lavagna açısından, hesabında batacak borç bulunmasından nefret eden IMF ile ilişkilerinde belli bir pazarlık gücü sağlamıştır. Cem Somel, bu durumu açıklamak için 3 Mayıs 2004 tarihli yazısında ünlü bir deyişi anımsatmakta: *"Birine borçlu isen, kolay gelsin, işin zor. Ama borcun çok ise, keyfine bak! O düşünsün."* Bu nedenledir ki IMF, Arjantin bunalımında Arjantin'e sertleşmemiştir. Arjantin'e kredi musluklarını kapatsa ülkenin tüm borç ödemelerini durduracağını bilmektedir. O vaziyette Arjantin tekrar dışardan borçlanamaz. Ama zaten bütçesi faiz dışı fazla vermektedir, cari işlemler açığı da yoktur; yani dış borçlanma esas itibarıyla borcu döndürmeğe yaramaktadır. Arjantin ödemelerini durdursa IMF, beceriksizlikten itibar kaybına uğramak ve uğradığı zararı telafi etmek için başka ülkelere uyguladığı faiz oranını yükseltmek zorunda kalacaktır.

IMF karşısındaki bu avantajını kullanmasını çok iyi başaran Kirchner, görülmemiş bir borç takasını yapmayı başarmıştır.

Kirchner, göreve gelişinin ilk yılında, uluslararası mali kuruluşlara olan 84 milyar dolarlık borcu zamana yaymak yönünde güç bir anlaşma yaptı. Toplam kamu borcu 160 milyar dolar olan Arjantin 2003 Eylülünde, IMF'ye günü gelen borç taksitlerini ödeyemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine IMF, Arjantin'e üç yıllık 13 milyar dolarlık bir *"stand-by"* daha vermeyi kabul etti. 2004 Mart'ta Arjantin yine IMF'ye borç taksidi öderken IMF'den ileride yeni kredi (yani borçlarının itfasının ertelenmesi) vaadi kopardı. Buna karşılık 80 milyar dolarlık tahvil tutan alacaklıları ile müzakere edip uzlaşmayı taahhüt etti. Ama Arjantin devleti bu alacaklılarına her dolara 25 sent vermekte ve gecikmeyle biriken 18 milyar dolarlık faizi ödememekte ısrar etti. Alacaklılar açısından bu, alacaklarının yüzde 90'ından vazgeçmek anlamına geliyordu.

Takas için verilen sürenin 3 Mart 2005'te dolmasının ardından Arjantin Ekonomi Bakanı Roberto Lavagna, borçların yeniden yapılandırılmasının sorunsuz geçtiğini, dünya genelindeki alacaklıların elinde çok sayıda tahvil olsa da takasın *"tamamen normal"* gerçekleştiğini açıkladı. Lavagna'nın verdiği bilgiye göre, alacaklıların dörtte üçü öneriyi kabul etmişti. Sonuçta, Arjantin, borcunun yaklaşık 103 milyar dolarlık kısmının her bir doları karşılığında yalnızca 30 sent ödemek üzere anlaşmayı başarmıştır. Bunun anlamı, Arjantin'in borç yükünün yüzde 70 ile yüzde 82 oranında hafiflemesi ve borç vadelerinin uygun vadelere bağlanması olmuştur.

2001 yılında tam bir batağa saplanmış olan bir ekonominin üç yıldan biraz daha fazla bir aradan sonra bu sonucu sağlaması pek çok gözlemciyi şaşırttı. Kirchner, bu sonucu, alacaklıların “tıraş edilmesi” olarak nitelendirdi. *Guardian* gazetesinin bir yazarı bu benzetmeyi çok mütevazı bulmuş; aslında olanın bir “kelle koparma” eylemi olduğunu yazmıştır.

Bu başarı, öteden beri Arjantin’in IMF’den bağımsız bir yol izlemesini savunan başta Stiglitz olmak üzere pek çok iktisatçının telkinlerine uygun bir adım oluşturdu. Kirchner böylece Latin Amerika’da Chavez’in ardından ve onunla yakın işbirliği içinde, “*Washington Consensus*” ürünü neoliberalizme karşı bir lider görüntüsüyle ortaya çıkmış bulunuyor. Kirchner, dış borçlar konusundaki kararlı tutumunun yanı sıra halkını Shell şirketini boykota davet etmesi eyleminde görüldüğü üzere, henüz bütün boyutlarıyla somutlaşmış olmamakla birlikte, yabancı sermaye karşıtı bir tavır sergilemektedir. Bu arada, yeniden kamulaştırma operasyonlarının da Kirchner’in gündeminde olduğu anlaşılıyor. 19 Temmuz 2005 tarihli *new kerala.com*’da yer alan bir habere göre, Arjantin, özelleştirilmiş bulunan dört büyük bankasının yeniden kamulaştırılması sürecini başlatmıştır

Kirchner’in iktidarı, Arjantin ekonomisini düze çıkarmakta olağanüstü olumlu sonuçlar sağlamış görünüyor. Borç ödemelerine giden paranın önemli bir bölümü, artık ülkenin altyapısı için kullanılacaktır. Latin Amerika araştırma enstitüsü CEPAL’ın verilerine göre, Arjantin, 2005 Ağustosunda kaydettiği yüzde 7,3’lük bir oranla Venezuela’nın hemen önünde Latin Amerika’nın en yüksek büyüme hızını gerçekleştirmiştir. Büyüme oranı, 2005’in bazı aylarında geçen yılın aynı aylarına oranla yüzde 10’u aşmıştır. Bütün bunların yanı sıra kendi ekonomi politikasını kendisi belirlemeye başlayan Arjantin’de, iç talep artmış, dış ticaret fazla vermeye başlamış ve her şeyden önemlisi yüzde 20’lerden yüzde 12’lere düşen işsizlik, gerilemeye başlamıştır.

Tepkiler ve eleştiriler

Kirchner iktidarının tüm kesimleri sonuna kadar memnun ettiği elbette ki söylenmez. Toplumun en sorunlu ve aynı zamanda en hareketli kesiminin temsilcisi olan Topraksızlar Hareketi, eylemlerine son vermiş değildir. İstihdamsız işçileri ve sürekli yedekte bekleyen işgücü ordusunu birleştiren ve *piqueteros* olarak adlandırılan grupların protesto eylemleri, bir “düşman” olarak değil de “sözlerini tutmayan bir dost” olarak gördükleri Kirchner’e karşı da varlığını sürdürmektedir. Protestocuların acil talebi, hükümetin işsizlere ödediği aylık 150 pesonun (52dolar) yüzde 133 oranında artırılmasıdır.

2 Eylül 2005 tarihli *Bloomberg.com*’da yer alan bir habere göre, bir önceki hafta boyunca köprüleri, ana caddeleri ve demiryollarını kapatma biçimindeki protesto

eylemlerinin ticari yaşamı felce uğratacak boyutlara varması üzerine Kirchner, ilk defa olarak polisi görevlendirmiştir. Oysa Kirchner, kısa bir süre önce, protestoculara karşı asla zora başvurmuyacağını açıklamıştı.

Kirchner, *piqueteros* eylemcileri ile ekonomideki belirgin düzelmeden memnun olan ve kamuoyu araştırmalarına göre bu eylemlere giderek daha az sempati ile bakan kesimler arasında sıkışmaktadır. Kuşkusuz asıl tehlikeli olan, bu gibi durumlarda ortaya çıkan kargaşa ortamının, genel olarak Latin Amerika ülkelerinde ve Arjantin'in yakın geçmişinde daha önce görüldüğü üzere, dış destekli kanlı diktatörlüklere bahane oluşturması olasılığıdır.

Kirchner, emperyalizmin belirleyici konumunu sürdürdüğü bir dünyada, uluslararası finans kuruluşlarından bağımsız bir yol izleme mücadelesi vermektedir. Bu mücadelesinde dayanabileceği, nitelik ve nicelik bakımından yeterince güçlü bir örgütlü işçi hareketinin desteğinden yoksundur. Öte yandan, iktidarını oluştururken desteğinden yaralandığı İşsizler Hareketi'nin acil taleplerini karşılama gücü içindedir.

Sermaye, özellikle günümüz dünyasında giderek küreselleşen bir bütünlük kazanmış bulunuyor. Buna karşılık, uluslararası düzeyde Kirchner'in de yararlanabileceği neoliberal küreselleşme karşıtı güçlü bir uluslararası dayanışma kurulabilmiş değildir. Bu koşullarda Kirchner, kapitalizmi ulusal ve uluslararası olmak üzere iki ayrı parça halinde gören bir anlayışla, bir yandan uluslararası finans merkezlerine karşı mücadele bayrağını açarken bir yandan da ulusalcı olarak nitelendirilen sermaye kesimlerinin desteğini korumaya çalışmaktadır. Kirchner'in karşı karşıya bulunduğu sorunun özü de esas olarak bu kesimlerle emekçi kesimlerin ve özellikle de işsizlerin çıkarlarını bağdaştırma gücünden kaynaklanmaktadır.

Bu koşullarda Kirchner'in sağından ve solundan bazı tepkilerin yükselmesi kaçınılmaz olmaktadır. Kirchner'e karşı soldan kaynaklanan bazı eleştirilerin, Güneş Çelikkol'un, Arjantin'le ilgili gözlemlerini ve görüşlerini aktardığı iki ayrı yazısında şöyle dile getirildiğini görmekteyiz:

"Kirchner, Venezuela'daki Chavez'den farklı olarak, ulusal zenginliklerin paylaşımında patronların elindekini emek kesimine aktaran, bölüşüm dengelerinde değişimler yapan uygulamalarda bulunmamış, pazarlığını/hesaplaşmasını esas olarak IMF ile yapmıştı. Diğer bir deyişle, kapitalizmi büyük sermayenin öncelikli/ideal tercihi olmayan bir yoldan ıslah ederken, holdinglerin çıkarını herşeyin üzerinde tutmadı ama, onların elindekini paylaşırma yoluna da gitmedi."

"Kendisini bir 'milli kapitalizm' yanlısı olarak nitelendiren başkan, herkesi

aynı anda memnun edebilecek bir çizgiyi başarıyla icrâ ediyor. Örneğin askerî rejim kalıntılarına tiz perdeden yüklenirken, Arjantin silahlı kuvvetlerini Haiti operasyonunda ABD yedeğine sürmeyi ihmâl etmiyor; ve bundan da ötesi, IMF erkânına kafa tutarken, kuzeydeki büyük biraderin bir çırpıda gözden çıkaramayacağı bir piyasayı krizden çıkartıp işyapılabilir kıvama sokmuş olmasından çok daha önemli bir misyon üstlenerek ülkesini transgenetik tarımcılık merkezine çeviriyor. Yirmibirinci yüzyılda insanlığı genetik bakımdan modifiye edilmiş soya ürünleriyle beslemeye sevdalı Beyaz Saray efendileri, dünyanın bu sektördeki ilk büyük devinin Kirchner yönetiminde attığı adımları gördükten sonra, IMF yetkililerine atılan tafraları tolere edebilecek kadar zeki ve anlayışlıdır elbette...-ki tam da burada az önce sözünü ettiğimiz o herkesi aynı anda mutlu edebilecek optimum dengeyi yaratabilme gayreti ile 'kirli oyun' arasındaki sınırın da ne yazık ki muğlaklaştığına tanıklık etmekteyiz."

Kuşkusuz, gücünü geniş ölçüde korumakta olan neoliberalizm yanlısı çevrelerin de Kirchner'e yönelik eleştirileri eksik değil. Kirchner, diktatörlük rejiminde işlenen cinayetlerin sorumlularının cezalandırılması peşinde koşan "Plaza de Mayo anneleri" başta olmak üzere insan hakları mücadelesi veren çeşitli grupların taleplerine açık oldu; toplumsal hareketlerin eylem özgürlüklerine saygılı oldu; insan hakları ve özgürlükler alanında muazzam iyileşmeler sağladı. Sağ kesimin rahatsızlığı da tam da bu noktada yoğunlaşmaktadır. Daha doğrusu, IMF ile uyumlu bir ekonomik program talep edenler, muhalefetlerini bu düzlemde ifade etmeyi tercih ediyorlar. IMF yanlısı politikacıların eleştirilerini de gene Çelikkol'dan dinleyelim:

"Örneğin Menem'e göre Kirchner, başta silahlı kuvvetler ve kilise olmak üzere, toplumun temel direği konumundaki anayasal kurumlara pervasızca saldırıyor. Macri'ye göre ise Kirchner, bununla da yetinmeyerek, hem (muhafızlarına anti-demokratik yoldan saldırmak suretiyle) özgürlükleri buduyor ve hem de (örneğin durup dururken askerî diktatörlük döneminde yaşananları halkı orduya karşı kıskırtacak nitelikte hatırlatmak suretiyle) toplumsal barışı tehdit ediyor. Macri'nin özgürlüklerin tehdit altına alındığına dair olan ve soldaki Carrio tarafından da paylaşılan eleştirisinin dayanağı ise, piqueteros topluluklarının liberallerin seçim etkinliklerine saldırmaları ve onların mitinglerini basmalarına polis tarafından göz yumulması. '3-5 çapulcu' ellerinde davullarla yolu kestiği için işine geç kalan sıradan yurttaşların Piqueteros eylemlerinden duyduğu hoşnutsuzluk, sağ siyasal söylemin temel direği. Siyasete üniversite yıllarında 'Peronist Gençlik' saflarında atılan ve doksanlı yılların başında Peronizmin sağcılaşmasına karşın parti içinde mücadele vermek üzere 'Militan Akım' fraksiyonunu kuran Nestor Kirchner ise, tüm bunlar olup biterken, çözümünü Peron'a daha bir sıkıca sarılmakta bulmuşa benziyor."

Kirchner, bütün bu eleştiriler karşısında yılıp geri çekilmek eğiliminde görünmüyor. Bu eleştiriler karşısındaki tepkisini, 2005 yılı Haziran ayının üçüncü haftasındaki “Bayrak Günü” törenlerinde yaptığı konuşmada “beni, IMF’ye karşı vatani savunduğum için eleştiriyorlar” diyerek ortaya koymuştur. Üstelik, Kirchner’in ardından eşi Cristina Fernandez de yeni bir *Evita* rolüyle sahneye çıkmak üzere, 2005 yılı Ekim ayında yapılacak seçimlerde Buenos Aires eyaleti senato üyeliği için adaylığını ilan etmiştir.

Bir başka açıklamasında “uluslararası düzeyde ülkenin güvenini ve kredisini yeniden inşa etmek için mücadele ettiklerini” söyleyen Kirchner, bu konuda gerekli olan “prestijini belli birkaç ekonomik, finansal ve ideolojik güç merkezini memnun ederek kazanılamayacağını bilincinde olduklarını” ifade etmiştir. Kirchner’in ne demek istediği açıktır. Demek oluyor ki ülke yeterince büyük ve kararlı olduğu takdirde, Wall Street, IMF ve Washington Consensus’un oluşturduğu küresel politik iktidarın iradesinin nazara alınmaması mümkün olabilmektedir.

Arjantin örnek olabilir mi?

Kirchner’in yönetimindeki Arjantin’in gerçekleştirdiği başarılı takas operasyonu, acaba Türkiye açısından da geçerli bir örnek oluşturabilir mi? İlginçtir, Kirchner henüz iktidara geçmeden aylarca önce, Öztin Akgüç, 28 Şubat 2003 tarihinde *Cumhuriyet*’te yayınlanan “Borçluyuz Boynumuz Eğik Mantiği” başlığını taşıyan yazısında ülkemizin karşı karşıya bulunduğu sorunları çözümlenmenin yolunu benzer bir yaklaşımla ortaya koymuş bulunuyor. Öztin Akgüç’ün bu yazısını aşağıda aynen aktarıyorum:

ABD yanlısı, barıştan yana gözüktüp savaş çığırtkanlığı yapan, belki de ülkede beşinci kol işlevini yüklenmiş yazarların, yorumcuların ileri sürdükleri bir görüş, kendilerini savunma kanıtı var: “Borçluyuz, pazarlık gücümüz zayıf, elimiz mahkûm. ABD ile birlikte hareket etme dışında seçeneğimiz yok, krediler durdurulursa ekonomi büyük bunalıma sürüklenir, işsizlik daha da artar.” Kendilerini çok akıllı sanan bu kişiler, savaşa karşı olan yoksul kesime de, bir yerde “Savaşa karşı çıkıyorsunuz ama, ABD’nin yanında yer almazsak ekonomi bunalıma girer, siz de daha korkunç sefaletle sürüklenirsiniz” şeklinde gözdağı vermektedirler.

Borçlunun elinin mahkûm olduğu, alacaklının her istediğini yerine getirmek zorunda olduğu görüşü, doğru ve her koşulda geçerli değildir. Borç-alacak ilişkisinde riski taşıyan alacaklıdır. Alacaklı, alacağını alamayabilir, anaparasını kaybedebilir. Akıllı bir alacaklı, borçluyu boğarak değil borçluyu yaşatarak alacağını tahsil etmek yoluna gider.

Bu nedenle dış borcu 125.0 milyar USD'yi aşmış, yılda en az 40-50 milyar USD dışalım yapan bir ülkeyi, yabancı bankalar, Türkiye ile iş yapan firmalar, kolayca gözden çıkaramazlar, kaybı göze alamazlar. Doğal olarak kapılarında zayıf bir borçlu bulduklarında alacaklılar bundan yararlanırlar. Bazı koşulları zorlarlar, dayatırlar, hatta gözdağı verirler. Borçlu yeterince bilgili ise, elindeki olanakları görüyor, alacaklının riskini iyi tartıyorsa, bu tür dayatmalar, göz korkutmalar alacaklı lehine pek sonuç vermez. Finasta, bankacılıkta "Bilgide bakışsızlık (asymmetric information)" kavramı ya da deyimi var. Tarafların bilgi düzeyleri farklı ise, alacaklı borçludan çok daha bilgili ise, bu durumda bir borç-alacak ilişkisinde şartlar alacaklı tarafından dayatılır, şartlar alacaklı lehine belirlenir. Bizde ne yazık ki, bilgide yetersizlik, bilgi farklılığı, bilgide bakışsızlık, bilginin simetrik olmayışı, nasıl ifade ederseniz ediniz, Türkiye aleyhine sonuç veriyor. Yabancılarla görüşmelere katılan politik, bürokratik, teknik kadrolar yeterli değil zayıf ise ülkenin sürekli kayba uğraması da kaçınılmaz oluyor.

"Türkiye borçlu, bu nedenle alacaklılar isterlerse Türkiye'nin başına Kasım/2000, Şubat/2001 gibi bunalımlar açabilirler." Bu görüş de yüzde yüz doğru değildir. Bunalımlara biz kendi hatalarımızla yol açıyor ya da bunalımı derinleştiriyoruz. Cari işlemleri büyük boyutlu açık veren, bu açıkları kısa süreli sıcak para ile fonlayan bir ülke, sabit kur politikası izler; ekonominin gerektirdiği likiditeye zamanında değil de bir süre gecikme ile verir ve kur politikasının tam değiştiği gün devalüasyondan bir gün önce Merkez Bankası en az 5 milyar dolar satarsa, bunalıma girmek, bunalımı derinleştirmek kolaylaşır. Kuşkusuz bunalımlarda IMF'nin parmağı, bazı yabancı bankaların katkıları vardır, ama buna çanak tutan, adeta kandırılmaya açığız diyen de biziz.

Türkiye elli yılı aşkın bir süredir kötü yönetiliyor. Bu gerçek giderek daha geniş bir kesim tarafından algılanıyor. Genelde bilgi ve kültür altyapısı yetersiz, ilkesiz, ülke çıkarına hizmetten çok kendi egosunu tatmine çalışan, eksiklikleri nedeniyle komplekslere, duygulara kapılmış politikacılar tarafından yönetiliyor. Bürokratik kadrolar, bu tür politikacılar tarafından belirlendiğinden, doğal olarak kamu yönetimi de zaafa uğruyor, yer yer yozlaşıyor. Özel kesimin bir bölümü de Ankara ile iyi geçinme, Ankara'dan bir şeyler koparma anlayışı ile hareket ettiğinden ya da dış isteklerin, dayatmaların etkisi altında kaldığından başarılı olamıyor.

Bir ülke alacaklılara ya da güçlü gördüğü yabancılara teslim olarak, dış güçlerin ayartısına kapılarak sorunlarını çözemez; sadece sorunlarını ağırlaştırır, başına yeni dertler açar. Halkımız, borca batık, nerden kaynak sağladığı pek belli olmayan medyanın telkinlerine, beyin yıkamalarına

aldırmadan, bağımsız olarak düşünmeli, bilgi eksikliğini gidermeye çalışmalıdır. Ulusal onuru bir yana bırakalım, Irak operasyonunda yardımcılık, destekçilik Türkiye'nin başına politik, ekonomik sorunlar açacak, yoksulluk sınırında yaşayan insanlarımızı daha da zor duruma düşürecektir.

"Borçluyuz, elimiz bağlı" kandırmasına, ayartısına lütfen kapılmayalım. Bu görüş borca batık medya ve kişilikleri, kimlikleri belli bazı yazar ve yorumcular için geçerli olabilir ama, ülke için doğru değildir. Sloganların peşine takılmanın ülkemize maliyetini görelim. "Ben ezelden beri hür yaşadım, hür yaşarım" diyebiliyor ve bunun gereklerini yerine getirmeyi göze alabiliyorsak, borçlu da olsak gelecek için kaygı duymamız gerekir.

Kirchner'in yönetimindeki Arjantin'in izlediği yolun, ülkemiz için bir esin kaynağı olup olamayacağı sorusu, Öztin Akgüç'ün bu yazdıklarını da okuduktan sonra ayrı bir önem kazanmakta. İngilizlerin ünlü *Guardian* gazetesinde 7 Mart 2005 tarihinde Lary Elliott imzasıyla çıkan bir yazıda da aynı soru gündeme getirilmiş; Kirchner tarafından gerçekleştirilen başarılı takas operasyonunun Nijerya, Türkiye ve Endonezya gibi ağır borç yükü altındaki diğer ülkelere örnek oluşturması olasılığı üzerinde durulmuştur. *Guardian* yazarının bu soruya verdiği yanıt, acı olduğu kadar gerçekçidir de. Yazara göre, Türkiye başta olmak üzere ağır borç yükü altındaki bu ülkelerin Arjantin'in yolunu izlemeleri olasılığı çok zayıftır; çünkü bu ülkeler "*oyunu kitabına göre oynamaktadırlar*". Yazar, kastettiği kitabın, IMF başta olmak üzere mâlum küresel iktidar odakları tarafından dayatılan kararları ve kuralları ifade ettiğini belirtmeye, haklı olarak gerek görmemiştir.

Venezuela ve Chavez Konusunda Kaynakça:

- Ignacio Ramonet, "Leader Chavez", *Le Monde diplomatique*, İngilizce baskı, Ekim 1999.
- Maurice Lemoine, "« Cacerolazos » Du Venezuela à l'Argentine", *Le Monde diplomatique*, 27 Aralık 2001.
- "Profile: Chavez", *BBC News*, 5 Aralık 2002.
- Maurice Lemoine, "Déstabilisation au Venezuela", *Le Monde diplomatique*, 13 Aralık 2002.
- Emir Sader, "Année cruciale pour la gauche latino-américaine", *Le Monde diplomatique*, Şubat 2003, s. 10, 11.
- Maurice Lemoine, "Terres promises du Venezuela", *Le Monde diplomatique*, Ekim 2003, s.16, 17.
- "Venezuela", *Uluslararası Postacı* (Dördüncü Enternasyonal Yayını), Ekim 2003.
- Maurice Lemoine, "L'opposition vénézuélienne joue son va-tout", *Le Monde diplomatique*, Nisan 2004.

Pierre Beaudet, "Pourquoi Hugo Chavez a triomphé", *Alternatives*, 5 Eylül 2004.

Maurice Lemoine, "Menaces sur le président vénézuélien", *Le Monde diplomatique*, 9 Mart 2005.

Kevin Sullivan, "Chavez Casts Himself as the Anti-Bush", *Washington Post Foreign Service*, 15 Mart 2005, s. A01.

Brezilya ve Lula Konusunda Kaynakça

MST'nin resmi web sitesi: www.mstbrazil.org;

http://en.wikipedia.org/wiki/Luiz_In%20cio_Lula_da_Silva, "Remarks from President Lula da Silva of Brazil", (Lula'nın 26 Ocak 2002 tarihli Dünya Ekohnomik Forumu'nda yaptığı konuşma)

James Petras, "U.S. Offensive in Latin America: Coups, Retreats, and Radicalization", *Monthly Review*, cilt 54, no: 1, Mayıs 2002;

Emir Sader, "Les chiffres du désastre", *Le Monde diplomatique*, Ekim 2002, s. 14;

İgnaciot Ramonet, "Viva Brasil!", *Le Monde diplomatique*, Ocak 2003, s.1;

Rafael Azul, *Brezilya: "Lula'nın ilk 100 günü-yoksullar için kemer sıkma, zenginler için vergi indirimi"*, 22 Nisan 2003; World Socialist Web Site, www.wsws.org ;

Gilles de Staal, "Défis redoutables pour la transition brésilienne", *Le Monde diplomatique*, Aralık 2003, s.22-23;

Metin Yeğin, *Topraksızlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004;

Emir Sader, "Rendez-vous manqué avec le mouvement social brésilien", *Le Monde diplomatique*, Ocak 2005, s.8-9;

"Country profile: Brazil", *BBCNews*, 11 Mart 2005;

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/04/050406_brasil_land.shtml, Tom Gibb, "Brezilya'da toprak reformu için işgal eylemi", 6 Nisan 2005;

"Brazil Arrests Suspect in Nun's Death", www.heraldsun.com, 7 Nisan 2005;

Erdal Şafak, "Yeni Sol'un peygamberi", *Aktüel Pazar*, 10 Nisan 2005, s.22;

"Brazil's landless squeeze government", *BBC News*, 16 Mayıs 2005;

Mine Esen, "Topraksız köylüler başkentte", *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 2005, s.10;

"Les paysans sans terre arrivent à Brasilia", *Le Monde* | 16.05.05 | 13h38 • Mis à jour le 18.05.05 | 10h14.

"In Defence of Marxism", <http://ito.gn.apc.org/ITO1.html> (4. Enternasyonal Sekretaryasının web sitesi)

Seçilmiş Kaynakça:

"Argentina preparing the ground for IMF talks", *MERCOPRESS*, 2 September 2005;

"Argentina: An Alternative Proposal to Overcome the Crisis" (Bir grup bilim adamının bildirisi), *Monthly Review*, cilt: 53, No:11, Nisan 2002;

"Argentina: Program for a Popular Economic Recovery" by Economistas de Izquierdia", *Monthly Review*, cilt:56, No:4, Eylül 2004;

- "Argentina", CIA-The World Factback-Argentina.htm, 17 Mayıs 2005);
- "Arjantin: Mucize Var mı?", *TURKISHTİME.htm*, (Türkiye İhracatçılar Meclisi Yayın Organı), Mart 2002/2;
- "IMF ready to meet with Argentina"; *BBC News*, 4.3.2005;
- "Strains on U.S.-Argentine Relations Remain but May Not be Fatal", *COHA*, 1 Temmuz 2005;
Bloomberg.com(değişik tarihler);
- Carlos Gabetta, "Economic Crisis Ends An Era", *Le Monde Diplomatique*, Ocak 2002;
- Cem Somel, "Kamçı Arjantinli Emekçilerde", *www.bagimsizsosyalbilimciler.org*, 3 Mayıs 2004;
- Christine Legrand, "Le président argentin défie les investisseurs étrangers", *Le Monde*, 27.7.2005;
- Güneş Çelikkol, "Arjantin: Reformsuz ve Alternatifsiz Bir Reformizm"- (Buenos Aires)- <http://sendika.org/latininfo>, 11 Eylül 2004;
- Güneş Çelikkol, "Seçimlere Doğru Arjantin'de Politik Hayat", <http://sendika.org/latininfo>, 07 Ağustos 2005;
- James Petras, "The Unemployed Workers Movement in Argentina", *Monthly Review*, Cilt: 53, No: 8, Ocak 2002;
- James Petras, "U.S. Offensive in Latin America: Coups, Retraits, and Radicalization"; *Monthly Review*, Cilt:543, No:1, Mayıs 2002;
- Joseph Halevi, The Argentine Crisis, *Monthly Review*, Cilt:53, No:11, Nisan 2002;
- Larry Elliott, "Who needs the hand of God?", *Guardian*, 7 Mart 2005;
- Özti Akgüç, "Borçluyuz Boynumuz Eğik Mantiğı" *Cumhuriyet*, 28 Şubat 2003;
- Vural Savaş, "IMF Bizden Korksun", *Emperyalizmin Uşakları*, Bilgi Y., Ankara, 2005, s.11-15.